

**СБОРНИК С ДОКЛАДИ, ПРЕДСТАВЕНИ
НА ПЪРВА СТУДЕНТСКА НАУЧНО -
ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
“ПРАВА НА ДЕТЕТО”**

ФОНДАЦИЯ “ПРАВО НА ДЕТСТВО”

СБОРНИК С ДОКЛАДИ, ПРЕДСТАВЕНИ НА ПЪРВА СТУДЕНТСКА НАУЧНО- ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ “ПРАВА НА ДЕТЕТО”

Институт “Отворено общество” - София Фондация Микрофонд - София

Тази публикация е създадена по проект “Заедно за правата на детето”, осъществен с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на студентски иновации на Институт “Отворено общество” – София и Фондация Микрофонд - София. Съдържанието на публикацията е отговорност единствено на авторите и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното становище на Институт “Отворено общество” – София и на Фондация Микрофонд - София.

В партньорство с

Русенски университет
“Ангел Кънчев”

Клуб млад педагог/
социален педагог

СБОРНИК С ДОКЛАДИ, ПРЕДСТАВЕНИ НА ПЪРВА СТУДЕНТСКА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ “ПРАВА НА ДЕТЕТО”

Редакторски екип: адв. Диляна Гитева, Йоана Терзиева

Рецензенти: д-р Антоанета Матеева (НБУ), доц. Емануил Коларов (РУ)

© РУСЕ • 2017

Издава: Фондация “Право на детство” - разпространява се безплатно

Предпечат и печат: “Дизайнер България” ЕООД

ISBN: 978-619-7418-01-9 (CD)

ПРЕДГОВОР

Децата – това е бъдещето на един народ! Те, обаче, живеят в настоящето и от отношението към тях днес зависи изграждането им като личности и граждани, участващи в обществените отношения и даващи своя принос за развитието на обществото.

Настоящият сборник представя съвкупност от изследвания, проведени от студенти от различни специалности – Право, Социална педагогика, Психология, Компютърни системи и технологии, – обучаващи се в различни университети – Русенския университет „Ангел Кънчев”, Университета за национално и световно стопанство, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър”. Под ръководството на свои преподаватели те разработват актуални и проблемни теми на закрилата на правата на детето. Проектът, който събра младите изследователи, е инспириран и инициран от неправителствената организация „Право на детство”.

Съвременната обществена действителност поставя подрастващите пред особени изпитания – различни семейни конфигурации (разделени родители, фактическо съжителство, приемна грижа), отношения в социалната среда (в детската градина или в училище, където зачестяват актовете на насилие и агресия), различни ситуации, в които може да попаднат в контакта си с другите (включително да бъде жертва или свидетел на престъпление). Динамиката на отношенията в обществото и развитието на технологиите налагат още по-активно да се обърне внимание на реалното зачитане на правата на децата. Представените в този сборник разработки обсъждат как обществените проблеми влияят върху психиката, върху възможността за упражняване на правата на детето и неговата социализация. Същевременно предлагат варианти за удачно подхождане към деликатните му душевни и физически преживявания.

Материалите представляват първи опит за интердисциплинарно проучване на тази предизвикателна проблематика. Те могат да послужат като основа на по-нататъшни научни и приложни изследвания в сферата на закрилата на правата на детето. Същевременно могат да бъдат използвани в обучението и в практиката на студенти, докторанти, специалисти и длъжностни лица в тази област.

*Поана Терзиева
Емануил Коларов
гр. Русе, 24.06.2017 г.*

УВОД

Проект „Заедно за правата на детето” се реализира в периода 10.09.2016 г – 10.06.2017г от Фондация „Право на детство” в партньорство със студентски клуб „Млад педагог/социален педагог” към Русенски Университет „Ангел Кънчев”. Финансиран е чрез програмата за подкрепа на студентски иновации на Институт “Отворено общество” – София и Фондация Микрофонд - София.

Проектът бе мотивиран от необходимостта за въвеждане на темата за правата на децата в учебните програми на редица специалности, които подготвят кадри за работа с деца. Целта му е да насърчи мултидисциплинарният подход в изучаване правата на децата и последващото приложение на знанията в различните професионални области, както и да популяризира правата на децата сред студенти и деца.

Екип за изпълнение на дейностите бяха 26 студента от различни обучителни нива на специалностите „Право”, „Социална педагогика”, „Начална училищна педагогика и чужд език”, „Компютърни науки” и „Информационни технологии и иновации в бизнеса”, които работиха под наставничеството на експертен екип в лицето на д-р Антоанета Матеева от Нов Български Университет (член на ФПА), д-р Багряна Илиева от Русенски Университет „Ангел Кънчев”, доц. Десислава Атанасова от Русенски Университет „Ангел Кънчев” и адв. Ивайло Ганчев. Като доброволни сътрудници със своите знания се включиха също адв. Диляна Гитева, Явор Ганчев и Цоньо Симеонов.

За изпълнение на дейностите се сформираха 3 работни екипа (групи), в които участваха студенти от различни специалности. Всяка група работи по изпълнение на конкретни проектни дейности, а именно: група 1 - Мултидисциплинарно изследване на тема Права на децата; група 2 - Програма за правата на децата в началното училище и група 3 - Информационна кампания, включваща създаването на уеб страница на ФПА със специализиран детски раздел и изработване на информационни продукти. Дейността на групите се координираше чрез затворени групи във социалната мрежа Face book. Резултатите от дейността на всяка група дадоха и основните продукти, които са налице в края на проекта: Мултидисциплинарен доклад „Права на децата - прочит на студенти от Русенски университет „Ангел Кънчев”, с автори Айсун Фератов (Право), Александър Конаков (Право), Милена Пеева (Право), Надя Йонкинска (Право) Памела Петрова (Социална педагогика) и Пламена Петрова (Социална педагогика), редактори адв. Ивайло Ганчев и адв. Диляна Гитева; Програма за правата на децата - помагало за професионалисти, работещи с деца, с автори д-р Багряна Илиева, Благовеста Андреева (Право), Дилян Николов (Право), Иван Стефанов (Компютърни науки), Калина Николова(НУПЧЕ), Кристина Стефанова (Компютърни науки), Мария Георгиева (Социална педагогика), Наляна Адемова (НУПЧЕ), Павлин Петров (докторант), Паолина Тодорова (НУПЧЕ), Паскал Балтаджиев (Право), Пламена Петрова (Социална педагогика), Цветелина Колева (Компютърни науки), редактори д-р Антоанета Матеева и Йоана Терзиева; уеб страницата на ФПА www.childhood.bg, разработена от Шенер Шехри (Компютърни науки), Лили Борисова (ИИТБ), Цветелина Колева (Компютърни науки) и Цветомир Атанасов (ИИТБ) под наставничеството на Явор Ганчев и доц. Десислава Атанасова; информационна брошура по проекта, както и детската част на сайта, съдържаща статии, предназначени за тийнейджъри, информиращи ги на

достъпен език за конкретни техни права. Статиите са разработка на различни студенти и експерти. Произведени са също и редица печатни и електронни помощни продукти – картички, стикери, плакати, картинки, power point презентации, чийто графичен дизайн е дело на студенти, под наставничеството на Цоньо Симеонов.

Като част от проекта в Русенски университет бе проведена и Първа студентска научно-практическа конференция „Права на децата”, в която участваха със свои разработки студенти от Русенски университет, Шуменски университет, Варненски свободен университет и Университет по национално и световно стопанство. Студентските разработки са публикувани в сборник с рецензенти доц. Емануил Коларов от Русенски университет и д-р Антоанета Матеева от Нов Български Университет.

Основният резултат, който постигнахме е това, че провокирахме интерес и желание у студенти, преподаватели и експерти да познават и прилагат стандартите, свързани с правата на децата в своята работа, както и това, че разгърнахме темата права на детето като самостоятелна дисциплина, способна да догълни знанията на редица съвременни професионални направления.

Гоана Терзиева
ръководител на проекта

Използвани съкращения в увода:

• НБУ	Нов български университет
• НУПЧЕ	Начална училищна педагогика и чужд език
• РУ	Русенски университет
• СП	Социална педагогика
• ФПД	Фондация „Право на детство”
• ИИТБ	Информатика и информационни технологии в бизнеса

ПРАВА НА ДЕЦАТА СПОРЕД ВЪЗРАСТТА

Данаил Желязков, Живка Военкинова

Rights of children according to age: Profile is the problem of the rights of children who have ratified the Convention on the Rights of the Child. Presented are the rights of children according to their age and the need for compliance. Designated a World Day of deteto- 20.11. and which at least 10 rights and required everyone to observe.

Key words: Children Rights Convention, parents, teachers, society.

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години в Република България държавата приема изключително отговорно проблемът за възпитанието, образованието, развитието и отглеждането на децата. Всички държавни органи са ангажирани със спазването на правата на децата, които са залегнали в Конвенцията за права на децата. Освен обществото, родителите, учителите и самите деца е необходимо да знаят правата си, да изискват с тях да се съобразяват, и да ги спазват всички, които имат ангажимент към тяхното отглеждане. Целта е всички деца независимо от техният произход, социално положение, цвят на кожата и вероизповедание да не бъдат насилвани, а да растат радостни и щастливи, възпитани и образовани, защото те са бъдещето на всяка страна.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Според съществуващите в момента закони дете е всяко човешко същество до навършване на 18 годишна възраст [5,с.1]. Родителите са тия, които се грижат за децата и възпитанието им. Всяко дете трябва да знае правата си и поради това отговорността е на родителите, учителите, и обществото. Най- общо правата на децата могат да се разделят по два критерия- имуществени и неимуществени.

Имуствените права са следните:

- право да получават от родителите и другите членове на семейството издръжка;
- право на детски пособия;
- право на имущество със средства придобити от детето;
- право на собствени доходи;
- при съвместно съжителство с родителите детето има право да ползва семейното имущество.

Неимуществените права на децата са следните:

- на собствено, бащино и фамилно име;
- на образование в:- предучилищни образователни учреждения; в училища; в средни, специални и висши учебни заведения;
- опазване на здравето;
- на отдих и почивка;
- да се възпитава и живее в семейството;

- на общуване с родственици и родители;
- на защита на правата и интересите на децата;
- на свободно изразяване на мнението;
- права при възникване на въпроси във взаимоотношенията с родителите: - оказване на медицински услуги; извеждане на децата зад граница; регистриране на децата по местоживеене; трудови права; възмездяване при вреда; трябва ли децата да плащат налози.

Възрастта е друг критерий, по който могат да се разделят правата на децата:

- от раждането на детето:
 - на собствено, бащино и фамилно име;
 - на гражданство;
 - опазване на здравето;
 - на защита на правата и интересите;
 - на общуване с родителите и другите родственици;
 - на правоспособност /право на граждански права и носене на отговорност/;
- след 2- месечна възраст детето има право да получи образование;
- след 6 годишна възраст има право да извършва самостоятелно следното:
 - малки битови сделки с незначителни суми за задоволяване на потребностите;
 - сделки насочени към безвъзмездно получаване на изгоди;
 - сделки за разпореждане със средства предоставени от законни представители;
- след 6 г. и 6 месеца право на начално училищно образование;
- след 8 год. право за постъпване в детски обществени обединения;
- след 10 год. правата са:
 - да решава всички въпроси в семейството засягащи неговите интереси и изказване на собствено мнение;
 - при развод на родителите- право на мнение в съда с кой от родителите да живее;
 - право на съгласие за промяна на името или фамилията;
 - право на съгласие за възстановяване на родителски права;
 - съгласие за назначаване на опекун /настойник/;
- след 14 год. правата на децата са:
 - при придобиване или прекратяване на гражданство- право на съгласие;
 - избор на местожителство с родителите;
 - със своите заработени средства или стипендии да се разпорежда самостоятелно;
 - авторски права на свой интелектуален труд;
 - да внася вноски в кредитни учреждения и да се разпорежда с тях;
 - да сключва трудови договори със съгласието на един от родителите;
 - при указани в закона случаи да изисква отмяна на осиновяване;
 - обучение за каране на мотоциклет;
 - да влиза в младежки обществени обединения;
- права на децата след 15 год.:
 - право на основно общо образование;
- права на децата след 16 год.;
 - носи административна отговорност;
 - носи отговорност при престъпления;

- права на децата след 17 год.:
 - право на изпит за транспортни средства категория „В“ и „С“;
- права на децата на 18 год.:
 - да избира и да бъде избран;
 - да встъпва в брак;
 - да купува алкохол и цигари;
 - право да управлява транспортни средства категория „В“ и „С“;
 - да членува в политически партии [5,с.1].

С Василева [1,с.16] сочи, че начална училищна възраст е възрастта, в която се изгражда и формира характерът. Детето при благоприятни обстоятелства в семейството се превръща в заинтересована личност, която се интересува как и защо трябва да се държи в различните ситуации. Утвърждаването на младия човек като гражданин, като свободна и автономна личност се подпомага от гражданското образование. Възможност за представяне на уменията на децата за активно участие в реалния живот се разширяват от запознаването и разглеждането на различни понятия като компетенции, права, отговорности, задължения, конвенция.

Я. Д. Сташенко и С. Н. Степанко [3,с.56-58] посочват, че без образованието нито един човек не може да намери своето място в живота и да разкрие заложените в него потенциални способности.

Според Конвенцията на правата на децата образованието има хуманистична цел и тя е:

- в пълен обем развитие на умствените и физическите способности на децата, на талантите, развитие на личността;
- възпитаване на уважение към:- родителите на децата; езика и ценностите; културната самобитност; национални ценности на страната, в която живее детето и страната на произход;
- подготовка на децата за съзнателен живот.

Правата на децата свързани с образованието са:- всеки има право на образование; гарантиране на общодостъпно образование в предучилищна, начални и средно професионално образование в държавните училища; право на избор на езика на образование; в съответствие със собствените убеждения и национални традиции право на избор на формите на образование.

Специалистите [3,с.56-58]считат, че образованието формира културата на личността, адаптирането на обучаемите към живота в обществото, създава основа за съзнателен избор на професия. Правото на децата на образование води до редица преимущества като например сами да извършват юридически значими активни действия.

Според Ю. Лазарова [2,с.2] 20 ноември е определен за Световен ден на детето и тогава трябва да си спомним поне десет права на детето. Волята на държавите детските права да се спазват и стремежът да се осигуряват все по-добри условия за развитието на децата са изразени в текстовете на Конвенцията за правата на детето.

„Знаете ли защо на 20 ноември се отбелязва Световният ден на детето? На тази дата през 1959 г. Общото събрание на ООН приема Декларация за правата на детето, в която основният принцип е: „Човечеството е задължено да даде на детето най-доброто от себе си!“. Тридесет години по-късно през 1989г. на същата дата е

гласувана Конвенцията за правата на детето, която представлява глобализиран договор за признаване и закрила на правата на детето. В този ден „Детски дневник“напомня десет основни права, които никой и никога не трябва да отнема, защото колкото по-често си ги припомним, толкова по-голяма е вероятността да ги спазват“ [2,с.-2].

Десетте права на детето, които никой и никога не трябва да забравя са следните:

- всяко дете има право на живот и на защита от физическо или умствено насилие в семейството или извън него;
- всяко дете има правото да бъде зачитано и уважавано;
- всяко дете има право на развитие и закрила;
- всяко дете има право да расте в семейство или в близка до семейна среда;
- всяко дете има право да получи образование;
- всяко дете има право на свобода на изразяване на мнение;
- всяко дете има право на свобода на мисълта, съвестта и религията;
- на никое дете не трябва да бъде налагана незаконна намеса в неговия личен живот, семейството, дом или кореспонденция;
- всяко дете има право да бъде защитено от държавата от икономическа експлоатация;
- всяко дете с умствени или физически недостатъци трябва да води пълноценен и достоен живот в условия, които осигуряват достойнствата му и поощряват самостоятелността му.

Омбудсманът на република България [4,с.1] сочи, че на 20.11. 1959г. Общото събрание на ООН приема Декларация за правата на детето. Зачитането и спазването на детските права са отразени в Конвенцията за правата на детето, в която е въплатен духът на международната солидарност по проблема.

„Нейните 54 члена са израз на категоричната воля на държавите детските права да не бъдат погазвани и на постоянния стремеж да се осигуряват все по-добри условия за развитието на детето. Всички разпоредби на международния акт утвърждават общото разбиране за необходимостта от закрила на детството, като определят период за развитието на всяко човешко същество. Конвенцията не е просто списък с добри пожелания, а е акт с обвързваща сила и това означава, че както държавите, така и обществото, трябва да осигуряваме възможности за по- ефективна защита на правата и интересите на децата, и да разширяваме възможностите им за активно включване, и участие в обществото. Всички трябва да се изправим пред нейните предизвикателства. Нека се научим да не разплакваме децата, да не им причиняваме болка и да ги обграждаме с обич, и топлина. Нека да няма „нечни“ или „забравени“ деца. От нас възрастните зависи децата да се усмихват и да имат своето детство, такова каквото са заслужили. Никога да не забравяме, че децата са нашето добро утре, те са утрешните възрастни, които ще управляват световните дела. Децата носят в себе си промяната, която всички очакваме“ [4,с.1].

Според Омбудсманът на Република България [4,с.1] на 20.11. е добре всеки да чуе гласа на децата, които искат следното:- да бъдат уважавани; да бъдат разбирани; да не са насилвани; да не са изоставяни; родителите да имат повече време за тях; в училище да не бъдат само ученици; да имат безопасна обществена среда; да им се обръща внимание от всички; да се чуват децата, които не ходят в училище; да се чуват

децата с увреждания; да се чуят децата на улицата; да се чуят децата жертви на насилие и трафик.

В република България не трябва да се допуска социално изключване на децата от уязвими групи, деца със затруднено положение, деца лишени от родителска грижа поради това, че са изпаднали в бедност. С ратификацията на Конвенцията за правата на детето държавата ни поема ангажименти и според тях всички органи в Република България са длъжни да ги изпълняват, и да осигуряват за всички деца следното:

- грижа и защита, които са предвидени в Конвенцията;
- достъп до здравни услуги и възможно най- висок здравен стандарт;
- право на достъпно и свободно образование за всички деца;
- подходяща помощ за родителите и настойниците при отглеждането на децата и при необходимост и мерки за социално подпомагане [4,с.2].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Според Конвенцията за правата на детето то разполага с достатъчно на брой и разнообразни права, и ако всички те се спазват нямаше да има изоставени, насилвани, жертви на трафик и проч. деца. При отглеждането, възпитанието и обучението на децата водещо трябва да е хуманното отношение към тях, отговорността, загрижеността и любовна на всички възрастни. Само по този начин ще виждаме детски усмивки и блеснали от щастие детски очи.

Използвана литература:

[1] Василева, С., *Изучаване на правата на децата в начална образователна степен*, Професионално образование, година XV, С. 2013.

[2] Лазарова, Ю., *Десет права, които да си спомним в Световния ден на детето*, Дневник, С., 2013.

[3] Сташенко, Я. А., Степанко С. Н., *Права на детето за образование и защита правата на учащите се в общообразователните учреждения*, М., 2015, Кн 1.

[4] [http:// Омбудсман на Република България, 20 ноември- Световен ден на детето](http://Омбудсман на Република България, 20 ноември- Световен ден на детето).

[5] [http:// juridicheseskaya-konsultaciya.ru](http://juridicheseskaya-konsultaciya.ru)- Права на детето в зависимост от неговата възраст.

За контакти:

Данаил Желязков, Магистър „Социално консултиране“ катедра „Социална педагогика, ШУ „Еп. Константин Преславски“, тел.: 0899048660, e-mail: esd32abr.bg

проф. д-р Живка Военкинова, Катедра “Социална педагогика”, Шуменски университет “Еп. Константин Преславски”, тел.: 0893336809, e-mail: jivkaco@abr.bg

Докладът е рецензиран от д-р А. Матеева

ОБРАЗОВАНИЕ КЪМ ПРАВА НА ДЕТЕТО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Стела Йончева, Багряна Илиева

Annotation: This article presents several activities in which the pre-school child's rights are respected. Four rights from the Convention on the Rights of the Child have been considered. Each right is linked to the educational field in the kindergarten.

Key words: Children's rights, pre-school age, play, development, familiarization with the environment, communication, child-pedagogue, child-child, indigenous needs, education, child protection

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемът с правата на децата в образованието е актуален и пряко свързан със социализация на подрастващите и изграждане на житейски ценности. Познавайки и ползвайки правата си те изграждат компетентности (знания, умения и поведение), необходими за личностната им реализация и пълноценно включване в обществения живот. В настоящия материал са включени практически модели за работа с деца от предучилищна възраст за усвояване на основни права от Конвенцията за правата на децата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Светът на децата в предучилищна възраст представлява общуване с родители и близки от семейното обкръжение, последвани от непрекъснати срещи с педагози и връстници в детската градина. Детската градина е първата обществена институция, където малкият човек си взаимодейства с деца и възрастни в образователна среда и се докосва до организиран ред и правила. Далеч от семейството, за детето е важно да се чувства в безопасност, да развива своите потребности, да се научи да изказва мнение, да уважава детето до себе си, да развива своите способности, да има възможност за игра и почивка, и др. Това е период, където биологически наследеното се стеснява и „се увеличава делът на придобиваното в индивидуалния живот чрез учене от по-възрастните и чрез личен опит, тоест появява се ново, прижизнено, социално по своя характер” поведение, което е причина за психическото развитие на детето. Ще се съгласим със заключението на Любомир Георгиев, че:

1. „детето е най-адаптивно тоест, то става това, което възприема от околните, сред които израства, или съдържанието на неговия опит и развитие се обуславят от социалните взаимодействия.

2. Пропуснатото време за усвояването на постижения на човешкото общество не могат да се компенсират в бъдеще тоест, ако общественото социално наследяване (общуване и достъпни съвместни дейности с възрастни) не започне своевременно и съдържанието му е бедно, ограничено, психическото развитие на детето изостава и каквито и мерки да бъдат взимани по-нататък, не могат да бъдат постигнати желаните

резултати, свойствени за децата, които са имали пълноценни социални взаимодействия.

3. Богатото социално онаследяване се оказва значим фактор за удължаване на живота. Не случайно съвременните хора, които израстват в условията на научно-техническия прогрес и по силата на обективните обстоятелства притежават все по-висока култура и развитие, живеят и по-дълго в сравнение с поколенията от предишни епохи”. [2]

Детската градина е мястото където детето може да се образова за своите права и има свободата да ги упражнява в образователната среда, но това осигуряване зависи от волята на възрастните. Адлер възлага големи надежди на педагозите и компенсирателната функция на учебното заведение. Според него образователната среда може да балансира създадени социални несъвършенства и да формира здрава и автономна личност, дете с вяра в собствените си възможности. Представителя на индивидуалната психология, смята, че възпитателят има огромна задача и дълг, а училището трябва да окуражава всяко едно дете. [1]

В свое изследване „Морално съждение на детето” Жан Пиаже поставя въпроса за уменията децата да вземат решения, да изразяват мнение и да не усвояват готови решения. [4] Според Теориите на личността става ясно, че нормално здравословно развитие на детето се наблюдава при дадена му възможност да се учи и споделя, да упражнява и да се подкрепя.

Съществуват различни мнения и тълкувания от възрастни за съществуващата Конвенция на ООН за правата на детето, но това не е „културен артефакт”, а дело на човешката дейност и негов продукт, чиято функция е нужно да се разбира. Конвенцията е международен договор в защита на най-уязвимите в обществото ни – децата. [5]

През 1991 год. България ратифицира Конвенцията на ООН за правата на децата. Една част от залегнатите права се гарантират с действащото българско законодателство: Наказателен кодекс, Закон за закрила на детето, Семейен кодекс и др., а за другата част от правата, залегнати в конвенцията, се търдят подходи за решаване проблемите на детството, като възрастните осигурят за бъдещото поколение „жизнен стандарт, съответстващ на нуждите на неговото физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие.” (чл.27 от Конвенцията) [3]

Всички деца имат индивидуални и специфични потребности, които възрастните зачитат или отказват от позиция на своята власт, физическо и социално надмощие. Днес за разлика от Великата римска империя (родителите са решавали дали децата им да живеят или не) има действащ закон, според който детето има права и те трябва да се спазват от всички, включително и в образователната сфера.

Сложната ситуацията, в която се намира Образованието в момента изисква тенденция към развитие и промяна. Според Емилия Рангелова в обществото се наблюдават негативни тенденции, които водят да „ценностен вакуум” и поява на девиации у всички поколения. [5] Защо НЕ, Конвенцията за правата на детето да се бъде онази обединителна линия, която да регулира сложните взаимоотношения и промени комплицираните връзки между децата и възрастните.

Съществуват реформатори-педагози, които включват идеите на Конвенцията в отделни учебни компоненти, тоес наблюдава се промяна в педагогическата сфера и приложение на игнорирания международен закон в образованието. Най-често използвания метод е играта. Играйки, децата опознават и усвояват права и норми

в предучилищна възраст. Чрез нея свободно изразяват мнение, търсят и получават информация, а по този начин разширяват знанията за себе си, за приятелския кръг, за семейството и природата, за света около себе си. Предучилищната възраст е период на развитие на гнозиса, праксиса и най-вече на езиковите функции, които изграждат функционирането на система от знаци (кодове), позволяващи на детето да борави с абстрактни понятия. Ако отначало мисленето на децата е предметно – действено, то постепенно преминава към нагледно - образно, а в края на предучилищното обучение започва да се определя и да се наблюдава, като абстрактно- логично. Различните учебно-игрови ситуации затвърждават, но и разширяват знанията на децата. Децата общуват по-между си, но също така и обменят мнение с учителя.

Така, те се научават на критично мислене, а в конкретните игрови моменти и за решаване на проблемни и конфликтни ситуации. Играта подпомага умствената и практическа дейност и се изгражда активна жизнена позиция на детето. Чрез тях се позволява обособяване на индивидуалните му особености. Детето се подпомага правилно да възприема околния свят и да се ориентира в него. При системно използване на игри у по-големите деца се появява, така нареченото развито мислене и се стига до процеси, като разсъждение, самостоятелно мислене и бързина, последователност, наблюдателност и др.

Предвид ограниченията (по отношение обем на доклада) се представят няколко дейности, в които са осигурени оптимални условия в детската градина за запознаване на децата с основни права по Конвенцията за правата на детето. Разглеждат се четири права: Правото на детето за отговорен живот (чл. 29, ал. 1г); Правото на изразяване на мнение (чл. 12); Правото на развитие чувство на уважение към родителите на детето, към неговата собственост, културна самоличност(чл. 29, ал. 1в); Образованието на детето е насочено към развитие чувството на уважение към природната среда (чл. 29, ал. 1д). В изложените (по-долу) случаи, чрез приложни образователни подходи, подрастващите се информират и разбират за правата си, и трупат познания за тях в предучилищния период на обучението. [3]

1. Образование на детето за отговорен живот (чл.29, ал.1г).

Образователно направление:” Околен свят”;

Тема: Безопасно движение

Поставени задачи и очаквани резултати: Децата подробно се запознават с най-важните забранителни, предупредителни, задължителни и указателни знаци. Използват се анимационни герои за преминаване през светофар и безопасно присичане на пешеходната пътека. Информират се за трите светлини на светофара: червен, жълт и зелен. Чрез тях се разширяват знанията за безопасно улично движение; осигуряват се практически умения за спазване на правилата за безопасно движение и предназначението на всяка светлина, както за пешеходци, така и за транспортните средства.

Грижете за опазване и пддържане живота у децата са дело и на персонала в детската градина. Обособяват се кътове, които изобилстват от картинки, табла и рисунски, свързани със здравното възпитание. Стремежа на персонала е да привлича интереса на децата и да ги прави отговорни към собствения си живот. За децата е изключително важно да осъзнаят, че те играят важна роля в опазване на собственото си здраве и живот. Това е възрастта, където с най-голяма сила важи поговорката

„Желязото се кове, докато е горещо”.

2. Право на развитие на чувство за уважение към родителите на детето, към неговата собствена културна самоличност, език и ценности (чл.29, ал.1в).

Образователно направление: Околен свят.

Тема: Различни и равни

Поставени задачи и очаквани резултати: Детето разказва за семейните обичаи като описва ритуали и посочва предмети от бита, следвани от духа на семейните празници. Това го приобщава към културното богатство на социалната му среда. В семейството детето наблюдава бита на родители и близки, техния труд и действия, техните взаимоотношения в различни житейски ситуации. Чрез наблюдението детето пресъздава социални и културни ценности и ги осъзнава. Възможни са и не планирани ситуации, при които у детето спонтанно се появява желание за участие с песен, стихотворение или описание на определено събитие.

3. Право на изразяване на мнение (чл.12).

Образователно направление: изобразително изкуство

Тема: нарисуйвай твой приятел

Поставени задачи и очаквани резултати: Задачата е децата да нарисуват своя най-добър приятел, а след това да го опишат. Рисунката отразява уникалния поглед на детето за света около него. Посредством рисуването децата изразяват това, което им е трудно да кажат с думи. Рисувателният процес е форма на невербална комуникация. Езикът чрез картинката е по-открит и искрен от вербалния. Рисунката предава детските преживявания и за разлика от възрастните, детето рисува не само това, което вижда и знае, а преди всичко това, което чувства. С тази игра трябва да се подпомогнат децата да изразяват това, което мислят и чувстват пред своите приятели.

4. Образованието на детето е насочено към развитие чувството на уважение към природната среда (чл.29, ал.1д).

Образователно направление: Околен свят

Тема: ориентиране в природата

Поставени задачи и очаквани резултати: В зелените площи на детската градина се обособява кът, който се превръща в градинка, където децата съдят цветя и се грижат за тях. По този начин осъзнават необходимостта от светлина, топлина, въздух, вода, влага и почва за живота на растенията. Проявяват желание за грижа към природата. Разбират необходимостта от опазване живота на растенията, но и грижите и потребностите на растенията през различните сезони. Запознават се с природозащитната дейност на човека за чиста природна среда.

Чрез непосредствения контакт с водата, почвата и растенията, педагозите целят включване на повече сетива при възприемането на околния свят: зрительно възприемане, опипване, помириране и др. Децата придобиват грижовно и отговорно отношение към природата, а не само консуматорско.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предучилищното възпитание оставя най-голям отпечатък в живота на подрастващата личност. Общуването в този период е от съществена значимост за развитието на детето. Детската градина е първата образователна институция, в която

то се запознава със своите права. Посредством различни методи децата опознават околния свят с неговите правила и норми. Детската градина и семейството трябва да са местата за сигурност и спокойствие за съвременното дете. Това са институциите, които ще осигурят възможност на всяко дете да развие своята ценностна система и лични качества.

Използвана литература:

[1] Адлер, А., *Възпитание на децата*. С., 1998.

[2] Георгиев Л., *Психология на развитието и възрастова психология*, 2005.

[3] Конвенция на ООН за правата на детето,

<http://sacr.government.bg/bg/normativna-baza/konvencii/>

[4] Паси, П., *Дванайсет могила на човешкото поведение*, С, 2002.

[5] Петкова, Е., *Справедлива отношение към правата на детето в образованието*, Бургас, 2013.

За контакти:

Стела Гончева, спец. „Социална педагогика”, Факултет Природни науки и образование, Русенски университет “Ангел Кънчев”; Е-mail: stelaioncheva1990@abv.bg

гл. ас. д-р Базряна Илиева, катедра Педагогика, психология и история, Факултет Природни науки и образование, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Е-mail: bilieva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран от д-р А. Матеева

УЧЕНИЧЕСКО САМОУПРАВЛЕНИЕ – ГАРАНТ ЗА ПРАВАТА НА ДЕЦАТА В УЧИЛИЩЕ

Александър Иванов

Student self-government – recognizer of children's rights at school: The present study presents the legal norms for the establishment of student self-government in every school and a practical model of a student council at the NGHNI "Konstantin Preslavski" in Varna, Bulgaria. The Student self-government is one of most important keys that can nowadays ensure the rights of children at school.

Key words:; Student self-government, Student council, Rights of children.

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемът с правата на децата в нашето ежедневие е изключително актуален. Постоянно наблюдаваме актове на насилие, нетолерантност, тормоз от страна на възрастни към деца и от деца към деца. Училището е мястото, в което се развива, израства и прекарва по-голяма част от времето си детето, затова и там е „арената“, където се реализират сценариите на нарушаване на правата на децата. Един от инструментите, които може да спомогнат гарантирането на правата на децата в училище е ученическото самоуправление. Да бъдат научени децата да познават и сами да си защитават правата и да се борят за справедливост, трябва да бъде една от основните мисии на българското училище. В настоящата разработка се представя нормативната основа за създаване на ученическо самоуправление във всяко училище и практически модел на ученически съвет в НГХНИ „Константин Преславски” - Варна.

ИСТОРИЧЕСКО ВЪЗНИКВАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ

Трудно може да се установи началото на ученическото самоуправление, поради липсата на документи, които да доказват форми на обединение и на самостоятелно организирани дейности от ученици. Може би има училища, в които са го правили много отдавна, но това не е било документирано – това е и причината самоуправлението да няма точно начало. Но е известно създаването на „ученически съюз“ на Преторнианския университет в РЮА през 1909 г., в който е имало само седем членове и Съюзът на бившите ученици в Англия, основан още през 1864 г. В различните страни по света има различни названия на ученическото самоуправление – ученически съвет, ученически съюз, ученически парламент, но основната идея се запазва. Те са обединения с цел защитаване на правата на учениците, организиране на събития и създаване на гражданско самосъзнание.

Няма точна периодика на започване и изграждане на ученическото самоуправление в България, но сравнено със страни от Запада и САЩ, у нас развитието е с близо 100-годишно закъснение. Популярността и активността на ученическото самоуправление в България започва след 2000 г., когато много дейци от българското образование подкрепят идеята. Значителен интерес можем да отчетем от страна на учениците в последните години към организиране на благотворителни кампании, тържества, конференции, дни на ученическото самоуправление, обществени дискусии, срещи с изявиени личности, маскени балове, инициативи, които изразяват тяхното желание училището да бъде привлекателно място за младите и др.

Принос за утвърждаването на ученическото самоуправление дават Софийският ученически съвет и Варненският ученически парламент, които функционират активно и благодарение на които повечето от училищата с ученически съвети имат зад гърба си организации, които да им помагат в изграждането на контакти с различни институции и защитаване на правата им. Национални организации, представляващи и обединяващи ученически съвети са Съветът на децата и Съюза на учениците в България.

УЧЕНИЧЕСКОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ В ЗАКОНОВИ НОРМИ

През годините борбата на националните организации и отделните ученически съвети ученическото самоуправление да бъде регламентирано, правно регулирано и формално гарантирано във всяко училище даде своя резултат. В Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.) в Глава девета - Децата и ученици, Раздел I - Основни права и задължения, чл.171. (1) Децата, съответно учениците имат следните права: т.11. чрез формите на ученическо самоуправление да участват в обсъждането при решаване на въпроси, засягащи училищния живот и училищната общност, в т. ч. училищния учебен план; и чл.171. (2) Учениците участват в училищния живот и в организационното развитие на училището чрез различни форми на ученическо самоуправление на ниво паралелка и училище, определени с правилника на училището по предложение на учениците; се формализира и установява наличието на ученическото самоуправление като орган на ученическо участие в училищния живот, и инструмент за защита на правата на децата в училище.

В НАРЕДБА № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование (Обн. - ДВ, бр. 80 от 11.10.2016 г., в сила от 11.10.2016 г.) издадена от министъра на образованието и науката, Приложение № 6 към чл. 17, ал. 2 се представят рамковите изисквания за създаване и функциониране на ученически съвети. Посочени са нивата на участие и наименованието на вида съвет – Ученически съвет на паралелката, Ученически съвет на класа, Ученически съвет на училището, Съветът на децата (консултативен орган към председателя на ДАЗД). Право на участие имат всички ученици на възраст до 18 г., които притежават: 1. лидерски качества и креативност; 2. организаторски умения, както и умения да мотивират и обединяват връстниците си за определени каузи; 3. умения да изразяват и защитават общото мнение, дори и то да е в противоречие с личното им мнение; 4. готовност за поемане на отговорност. Упоменати са и начинът на избор на всеки член и председателя, числеността на членовете, мандата на действие и честотата на заседанията. В

цитираното Приложение основно място заемат функциите на ученическите съвети, по-важните и значими за правата на децата са: Участва при защитата на правата и интересите на учениците от паралелката/класа пред класните ръководители, училищното ръководство, педагогическия съвет и родителите; Прави предложения пред директора и педагогическия съвет относно начините на упражняване на правата на учениците; Участва в изработването на правилника на училището; Посредничи в разрешаването на възникнали проблеми. На национално ниво: Участва в заседанията на Националния съвет за закрила на детето чрез свой представител; Участва при обсъждането на нормативни актове, свързани с децата; Дава мнение при създаването и реализирането на стратегии, политики и програми за закрилата и развитието на децата; Участва при реализирането на национални кампании и инициативи за популяризиране на правата на децата.

Тези законови разпоредби създават благоприятни условия за реализиране на реално ученическо самоуправление, което да отстоява правата си и да издига авторитета на институцията - училище. Ефективността на ученическите съвети дава предпоставка за бъдещо силно гражданско общество и на хора борещи се за справедливост и законопавие. Директорите на училища трябва да са личностите гарантиращи наличието на такива организации.

ПРАКТИЧЕСКИ МОДЕЛ НА УЧЕНИЧЕСКИ СЪВЕТ

Национална гимназия за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски“ - Варна е създадена през 1988 г. В нея се обучават повече от 1500 ученици от 130 преподаватели. Ученическият съвет на гимназията е неизменна част от живота на училището, от процесите на развитие и доказване на националната му значимост. През годините Ученическият съвет на НГХНИ „Константин Преславски“ се утвърди като общност на млади и активни личности, които познава правата и задълженията си и доразвиват общността. Ученическият съвет наброява 61 ученици – отговорници на класове, а в разширения състав 183 ученици. Представители на съвета много пъти са заявявали позициите на учениците на гимназията на национално, областно и местно ниво в различни конференции, семинари и обучения.

В Правилника за устройството и дейността на НГХНИ „Константин Преславски“ са разписани текстове за наличие на ученическо самоуправление от ЗПУО и са допълнени, и надградени в Глава трета – Участници в образователния процес, Раздел I - Ученици, чл. 38 (1)Училищният ученически съвет е колективен орган за ученическо самоуправление, който се избира в началото на всяка учебна година; (2) Училищният ученически съвет осъществява правото на участие на ученици в Педагогическия съвет на НГХНИ „Константин Преславски“, когато се разглеждат важни въпроси, касаещи учениците; (3) Училищният ученически съвет съдейства на ръководството, педагогическите специалисти и непдагогическия персонал за спазване от учениците на този правилник и съдейства за решаване на конфликти; (4) Училищният ученически съвет отговорно участва в организирането и провеждането на ученическото самоуправление, което може да се реализира в часовете на класа, в други учебни часове (след договореност с преподавателя) и по време на извънкласни дейности;(5)Училищният ученически съвет подпомага благотворителни и хуманитарни

каузи. (6) Ученическият съвет на училището се сформира по ред определен в Устав, изготвен от ученици и педагогическите съветници в училище, съгласуван с директора и приет на Общо събрание на ученическият съвет. (7) В Устава по ал. 1 се определя и реда за сформирване на ученически съвет на паралелката и ученически съвет на класа. Рамковите изисквания за създаване и функция на ученически съвет са разписани и в устава на съвета, последно променен и гласуван на общо събрание от учениците на 30.10.2014 г. Съществуват разлики в устройството, направено е гъвкаво, демократично управление от Управителен борд. Той се състои от четирима представители с равни права и задължения (ръководство) и отговорници на випуски от V – XII клас. Това е с цел по-лесно организиране, мобилизиране и управление на Ученическият съвет, поради голямата му численост и двусменния режим на обучение. Ученическият съвет се подпомага от тримата педагогически съветници, които вдъхновено мотивират инициативността, лидерството и гражданската позиция на учениците.

Постигнати резултати и традиции:

- Инициатива на педагогическите съветници „Най-толерантен клас“: награда връчваща се всяка година на класа, който е бил образец за разбирателство, взаимно уважение и е постигнал високи успехи в обучението;
- Информационни кампании за СПИН, ХИВ, трафик на хора, здравословно хранене, водени от ученици и насочени към ученици;
- Изготвяне на годишен календар от конкурси, спортни и културни събития организирани от Ученическият съвет;
- Активно участие в ученически форуми, домакинство на общински срещи на ученически съвети, участие в обучения за ученическо лидерство;
- Традиционни награди на Ученическият съвет в Националната конференция на гимназията, с цел взаимно зачитане и признаване на труда, и поощрение на изяви;
- Традиционни награди на Ученическият съвет за изяви дванадесетокласници допринесли за ученическата общност;
- Тясно сътрудничество с ръководството на гимназията, предлагане на инициативи, и активно отстояване на позициите на институцията;
- Налична финансова каса на Ученическият съвет и помощ от училищния бюджет;
- Традиционен тържествен ученически съвет, на който се отчитат дейностите, обсъжда се постигнатото и се награждават ученици;
- Приемственост между ръководствата и установяване на традиции, и ученически политики.

Една от важните роли на Ученическият съвет на гимназията и доказателство за важноста на ученическото самоуправление като инструмент за защита на правата на децата в училище е изключително ясната и категорична позиция представена от Ученическият съвет в дългогодишната борбата на училището да запази облика си и да се адаптира към новия ЗПУО. В ЗПУО не е предвидено вид училище гимназия с обучени V–XII клас, липсва и профил „Хореография“, училището бе изправено пред сериозни затруднения да съхрани постигнатия и утвърден във времето образователен модел като културен и духовен център на хуманитарното образование в град Варна. Представители на съвета участваха в срещи с Министър на образованието, Кмет на Община Варна, Директор на дирекция „Образование и младежки дейности“,

Началник на РУО, където подкрепяха ръководството на училището и защитаваха правото си да се обучават в Национална гимназия за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски”, такава каквато са я избрали, с предлаганите от нея профили и настоящото ѝ име. Именно този акт на Ученическия съвет е изключително важен и потвърждава нуждата на ученическо самоуправление, което да защитава изконните права на учениците – да се обучават в училището и профила, които са избрали.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Българското училище трябва да възпитава в дух на гражданственост, справедливост и толерантност, децата да познават правата си и да ги отстояват. Един възможен инструмент е наличието на ученическо самоуправление във всяко училище и утвърждаването му като представителна организация. Резултатите биха били положителни за обществото и биха създали личности с позиции, зачитащи идентичността и мултикултурните различия. Наличието на нормативни актове в тази посока е добра база да се организира мрежа на ученическо самоуправление, да се разгледат пречките и да се дадат правилните практически модели.

Използвана литература:

[1] Закон за предучилищното и училищното образование, (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.)

[2] НАРЕДБА № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование (Обн. - ДВ, бр. 80 от 11.10.2016 г., в сила от 11.10.2016 г.)

[3] Правилник за устройството и дейността на НГХНП „Константин Преславски”

[4] Ученическо самоуправление, <https://bg.wikipedia.org>

За контакти:

Александър Павлинов Иванов, Специалност „Психология” – II курс, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”, тел.: 0896818574, e-mail: aleks657@abv.bg

Докладът е рецензиран от д-р А. Матеева

ПРАВАТА НА ДЕЦАТА ПРИ ФАКТИЧЕСКОТО СЪПРУЖЕСКО СЪЖИТЕЛСТВО

Гюлдан Сердарова Еркянова

Summary: There is no legal framework in Bulgarian law for the factual marital coexistence despite the fact that the issue has been discussed many times, including the adoption of the 2009 Family Code. This report will focus on the features of factual marital coexistence, differences and similarities with marriage, and also the rights of children in factual marital coexistence.

Още при възникването на човешката цивилизация, възниква и фактическото съжителство между мъжа и жената. Това е нормалният и естествен ход на развитие на човешката общност, което се налага, най-вече от нуждата за възпроизводство и продължаване на човешкия род. В този смисъл, фактическото съжителство предхожда брака. В римското право съжителството между мъж и жена, без брак е получило наименованието „конкубинат“. Конкубинатът е бил законово уреден по начин, който отговарял на тогавашното развитие на обществените отношения и разбиранията за света на древните римляни, а именно – предвиждали се строги наказания за прелюбодейство. През Средновековието и ранното християнство, конкубинатът съществувал наред с църковния брак. В последствие е бил забранен от Римокатолическата църква. Фактическото съпружеско съжителство е съществувало още преди възникването на обективното право, съществува към настоящия момент, ще съществува и занапред, независимо от това, дали правото ще го признае като институт или не.

Какво е фактическо съпружеско съжителство? На първо място, може да се определи като интимна връзка между мъж и жена. Тази връзка е строго лична и се гради върху взаимното съгласие на лицата. Няма никакво значение под каква форма ще бъде дадено това съгласие – изрично или мълчаливо. Достатъчно е лицата да манифестират свободна воля за съжителстване един с друг. Например, може да има предварителна, изрична уговорка между мъжа и жената, след даден момент да заживеят заедно. Но може и да няма такава изрична уговорка между тях, но по действията им недвусмислено да се подразбира, че няма елемент на принуда върху волята им и че се намират във фактическо съжителство по собствено желание. На второ място, това съжителство следва да се определи като трайно. Т.е. лицата трябва да са съжителствали известен период от време. Преценката трябва да се направи за всеки конкретен случай и следва да се имат предвид и останалите признаци на явлението. Но при всички случаи, няма как да се определи, например, като фактическо съпружеско съжителство, ако съжителството е продължило само няколко дена (2-3 дена). Бракът също е траен съюз между мъжа и жената. Но при него лицата още при сключването дават съгласие и имат намерение той да продължи дълго време в действителността. При фактическото съжителство нещата стоят на друга, поразлична плоскост. При него съжителстващите могат и да нямат никакво намерение

връзката да е дълготрайна. Следващият признак на явлението е споделянето на общо домакинство. Лицата ако не удовлетворяват жилищните си нужди съвместно, обитавайки един дом и споделяйки едно домакинство, тогава не може да се говори за съжителство на съпружески начала. Друг белег е, че фактичкото съжителство възниква, съществува и се преустановява винаги и само като фактическо в обективната действителност. И тука се крие най-голямата разлика от брака, а именно – докато бракът възниква като съюз между мъж и жена с акта за сключен граждански брак, то при фактичкото съпружеско съжителство няма такова условие, най-малко защото липсва законова уредба. Бракът е строго формален акт, при който ако не са спазени всички предпоставки, той или няма да възникне въобще, т.е. ще е нищожен или ще възникне, но поради това, че страда от порок може да бъде унищожен. Възникването на съжителството на съпружески начала не е свързано с никакви формалности, а би трябвало, тъй като е трудно доказването на този факт. От друга страна, липсата на всякакви формалности означава по-голяма бързина и леснота при възникването и прекратяването, за разлика от брака, който се прекратява при спазване на строго формулирани изисквания на закона и само по съдебен ред, освен при смърт на единия съпруг. На следващо място, фактичкото съпружеско съжителство в същността си разкрива неимуществени отношения, присъщи на брака. Т.е. лицата в такова съжителство действат със съзнанието, че все едно са съпрузи, но без да са сключили граждански брак, което пък означава, че тяхното съжителство, макар и да е съпружеско, няма как да породи правните последици, които се обвързват с надлежно сключения граждански брак. Също така фактичкото съпружеско съжителство е начин да се създаде семейство, т.е. се определя като семейно съжителство. Партньорите могат да имат общо дете и да го отглеждат и възпитават заедно, докато са във фактическо съпружеско съжителство. В този смисъл, не е задължително лицата да са сключили брак за да създадат потомство и за да имат семейство. Всеки има право на семейство, независимо дали е в брачна връзка или не. Поради това и действащата Конституция на Република България в чл. 47, ал. 3 сочи, че децата, родени извън брака, имат равни права с родените в брака. Т.е. чрез тази разпоредба, Основният закон допуска, че лицата не са длъжни да сключат брак, за да създадат семейство. Още повече, че бракът е доброволен съюз, както сочи ал. 1 на горепосочената разпоредба.

В обобщен вид, фактичкото съпружеско съжителство може да се определи като доброволна, интимна връзка между мъж и жена, които споделят едно домакинство. То е съпружеско и семейно съжителство, което се отличава с трайност.

Неоправдана е липсата на обща нормативна уредба в българското законодателство на това явление, въпреки че все повече нараства броят на двойките, които предпочитат да съжителстват на съпружески начала, вместо да сключат брак. Фактичкото съпружеско съжителство се „споменава“ само в някои нормативни актове, с оглед пораждање на конкретни последици, без да се дава легална дефиниция. Например, чл. 22, ал. 1, т. 3 от ГПК посочва фактичкото съпружеско съжителство, като основание за отвод на съдия. Подобна разпоредба се съдържа в ГПК и за нотариус, ако той е лице, което се намира във фактическо съпружеско съжителство. В чл. 119 от НПК се сочи, че Съпругът, възходящите, низходящите, братята и сестрите на обвиняемия и лицето, с което той се намира във фактическо съжителство могат да откажат свидетелстване. Стремелът на законодателя всякога

трябва да бъде правното положение да отговаря на фактическото такова. Но точно в този случай, фактическото се пренебрегва, не намира подходяща обвивка в Семейния кодекс и поради това не поражда правни последици, както поражда институтът на брака. Известна е латинската максима *dura lex sed lex*. Но в случая - закон няма! Общественият отношения се развиват, а правото изостава. Фактическото възниква и съществува само в обективната действителност и не поражда правните последици, които би трябвало да породи, с оглед защитата интересите на лицата. Считам, че особено внимание трябва да се обърне на защитата интересите на децата при фактическо съпружеско съжителство, тъй като са недееспособни и не могат да защитят своите права и законни интереси самостоятелно. Поради това, законът в най-пълна степен следва да осъществи тяхната закрила. Фактическото съпружеско съжителство не поражда редица последици, които поражда бракът, но в следващите редове ще акцентирам само върху онези проблеми, свързани с отношенията родители – деца.

На първо място, при наличие на потомство от фактическо съпружеско съжителство, не влиза в действие презумпцията за бащинство по чл. 61 от Семейния кодекс (СК), който сочи, че съпругът на майката се смята за баща на детето, родено по време на брака или преди изтичането на триста дни от неговото прекратяване. Но презумпцията за да влезе в действие, трябва да е налице брак или да не са минали 300 дни от прекратяването му. Но лицата, които са във фактическо съпружеско съжителство, макар и да живеят като съпрузи, законът не им придава такова качество, което означава, че презумпцията е неприложима. Биологичният баща на дете, родено при такова съжителство не се признава автоматично за баща, както се признава съпругът на майката при брак. В тази хипотеза приложение ще намират други законоустановени способи за да бъде установен произходът на детето от биологичния му баща. Такива способи са припознаването и искът по чл. 69 СК за установяване на произход от бащата. Припознаването е едностранно, формално волеизявление на едно лице, че дадено дете произхожда от него. Чрез припознаването се установява произхода от майката и от бащата, като последицата е възникване на родителско качество на припознаващия от момента на раждането. Припознаването е строго личен акт, поради което следва да се упражни лично от припознаващия. Не може да се извърши чрез законен или договорен представител. Това означава, че преди припознаването, ако припознаващият бъде поставен под запрещение или почине, то тогава няма как да възникнат последиците, които неминуемо се обвързват с произхода. Но и дори да не са настъпили горепосочените юридически факти, детето е лишено от защита до навършване на пълнолетие, когато биологичният баща по свой почин отказва да го припознае. От друга страна, за да може да се приложи този способ, следва детето да е с неустановен произход от бащата. Например, ако мъжът и жената са във фактическо съжителство и им се роди дете, но жената е в брак, който все още не е прекратен с развод или по взаимно съгласие, тогава влиза в действие презумпцията за бащинство по чл. 61 СК, а именно – за баща на детето ще се смята съпругът на майката. В това положение, биологичният баща на детето няма никаква защита. Нито е активно легитимиран да предяви иска за оспорване на бащинство по чл. 62 СК, нито пък може да припознае детето си, тъй като произходът му вече е установен *ex lege*. Той е поставен в такава ситуация, че е зависим от волята

на майката, на съпруга, който е признат от закона за баща или на детето (след навършване на 18 годишна възраст). Ако активно легитимираните лица изявят воля и предявят иска по чл. 62 СК, то тогава се създават условия за припознаване на детето от биологичния му баща. Вторият способ за установяване на произхода е чрез иска по чл. 69 СК за установяване на произход от бащата. Активно легитимираните лица за предявяването на този иск са майката – в тригодишен срок от раждането на детето и детето – в едногодишен срок след навършване на пълнолетие. Бащата не е активно легитимиран, тъй като на негово разположение е друг способ, който предвижда закона, а именно – припознаването. Искът има за предмет установяване със сила на пресъдено нещо, че майката е заченала от претендиращия баща. В тази връзка трябва да се установи вероятният период на зачеване на детето и отношенията на майката и ответника през този период. Също така трябва да се установи биологичната съвместимост между детето и претендиращия баща чрез назначаване на медицински експертизи и изслушването на вещи лица. Във връзка с така представените проблеми, произтичащи от празнотата в законодателството, при бъдеща уредба трябва да се обърне внимание за тяхното преодоляване. Би било оправдано, с цел защита на интересите, първо – на детето, второ – на биологичния баща, трето - на майката, да се предвиди нормативно разрешение, подобно на презумпцията, която предвижда чл. 61 СК. Една такава презумпция няма да навреди никому. Напротив – ще създаде по-голяма сигурност при реализирането на тези отношения и по-интензивна защита на интересите на лицата.

На второ място, двамата партньори при фактическото съпружеско съжителство не могат да осиновят едно и също дете, тъй като чл. 81, ал. 1 СК предвижда, че никой не може да бъде осиновен от две лица, освен ако те са съпрузи. А партньорите нямат качеството съпрузи, понеже между тях няма сключен брак. Следователно те не могат да се ползват от изключението на чл. 81, ал. 3 СК, където се казва, че забраните по ал. 1 и 2 не се прилагат по отношение на съпруга на осиновителя. Видно е, че при всички случаи, законът задължава лицата да са в брачна връзка, за да могат едновременно да осиновят едно дете. Осиновяването е юридически факт, по силата на който възниква правна връзка, наподобяваща родствено отношение между осиновения и неговите низходящи от една страна и осиновителя, а при пълно – и с роднините на осиновителя от друга страна. В такъв случай, ако единият партньор осинови дете, то другият партньор при фактическото съпружеско съжителство няма да може да упрани никакви родителски права по отношение на детето. Например, ако жената осинови дете, то между мъжа и осиновеното лице няма да се породят никакви правни отношения. Дори и техните отношения, чисто фактически да са отношения на баща и син, правното не отдава значение на тази изградена връзка. И това има отражение в много аспекти. Например, те не могат да се наследят един друг, тъй като не попадат в кръга на наследниците. Не попадат и в кръга на лицата, които могат да поискат издръжка по чл 140 СК. Партньорът на осиновителя няма никакви родителски права спрямо осиновения. Осиновеният няма да може да носи имената на партньора на своя осиновител, макар и на практика през целия си живот да го е смятал за свой родител и отношенията им *de facto* да са такива. Това са последиците, които биха настъпили ако единият партньор осинови дете, докато е във фактическо съпружеско съжителство. При такова осиновяване, съдът трябва да прецени дали не

биха се накрърили интересите на детето, поради факта, че осиновителят се намира във фактическо съпружеско съжителство. От друга страна, партньорът не може да осинови рожденото дете на другия партньор, тъй като това е изключение и се допуска само, когато лицата са в брачна връзка. Родителските права в такъв случай ще се упражняват само от родителя на детето. Между партньора на родителя и детето de iure не възникват никакви права и задължения, които се основават на принципите на родството.

На следващо място, ако детето е общо на двамата партньори, то тогава, както беше посочено по-горе, биологичният баща следва да припознае детето или майката (или детето, след навършване на 18-годишна възраст) да предяви иск за установяване на бащинство. След припознаването или установяването на произхода от бащата, упражняването на родителските права от двамата родители не разкрива правна и фактическа сложност, ако съжителството между тях продължи. Правата на детето са защитени и в хипотезата на преустановяване на фактическото съпружеско съжителство между двамата партньори, когато детето е общо. Защитата на неговите интереси се осигурява с нормата на чл. 127 СК, който посочва, че когато родителите не живеят заедно, те могат да постигнат съгласие относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с него и издръжката му. Те могат да поискат от районния съд да утвърди споразумението им. Ако партньорите не успеят да постигнат споразумение, то тогава спорът между двамата се решава от районния съд, според ал. 2 на гореспомнатата разпоредба, който се произнася относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с детето и издръжката му. Чл. 127а СК е специална разпоредба спрямо чл. 127 СК и се прилага при възникване на спор при разногласие между родителите за пътуване на дете в чужбина. Партньорите при преустановяване на фактическото съпружеско съжителство имат на разположение два способа за уреждане на правата и задълженията във връзка с общото им дете – споразумение или по искове ред, ако не се постигне такова споразумение. При систематичното тълкуване на чл. 127 СК, чл. 59, ал. 2 СК, който се отнася за правата на децата при развод на родителите, и чл. 51, ал. 1СК, който сочи, че при развод по взаимно съгласие, съпрузите трябва да постигнат споразумение относно горепосочените права, можем да заключим, че независимо от това, дали децата са родени по време на брак или не, техните права са защитени и съдът служебно съблюдава дали са отчетени в най-пълна степен интересите им.

Всяка празнота в правото е „подводен камък“, който в даден етап от развитието на обществените отношения създава предпоставки за засягане на правата и законните интереси на лицата. Такъв е случаят и с явлението фактическо съпружеско съжителство, което се пренебрегва от законодателя и не намира своето място в законодателството ни. А пренебрегването или отричането на един факт от действителността не води до преустановяване на неговото съществуване. Фактическото съпружеско съжителство не конкурира на брака. То е едно по-различно явление, което се случва независимо от това дали ще получи правна уредба или не. Във връзка с гореизложените проблемни моменти, считам че е наложително обличането в правна обвивка на това явление, за да се избегне накръняването на интересите на правните субекти. Тъй като всяко разминаване между правното и

фактичкото положение е дефект, който води до засягане на нечии права и законни интереси в даден момент. В този смисъл, може при уредбата на това явление да се създаде регистър на двойките, които са във фактичкото съпружеско съжителство. Така би се улеснило доказването на този факт. Така би била лесно приложима и евентуална презумпция за бащинство при фактичкото съпружеско съжителство.

Използвана литература:

- [1] Цакова Ц., *Фактичкото съпружеско съжителство и проблемите на семейното право*, изд. Феня, 2000 г.
- [2] Ненова, А., *Семейно право, книга първа*, изд. СОФИ-Р, 2010 г.
- [3] Ставру, С., *Фактичкото съжителство – квазибрак или факт на нормативни стероиди?* // *Българският интернет*, 20.05.2012. // <https://challengingthelaw.com> (24.04.2017)
- [4] Хаджиев, Д., *Установяване на бащинство на деца, родени при фактичкото съпружеско съжителство* // *Българският интернет*, 29. 01. 2017. // <https://challengingthelaw.com> (25.04.2017)

За контакти:

Гюлдан Сердарова Еркянова, *Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“*, тел.: 0897575685, e-mail: guldenkata@abr.bg

Докладът е рецензиран от доц. д-р Е. Куманова, адв. А. Гитева

МЕДИАЦИЯТА ПРИ СПОРОВЕ ПО МЕЖДУНАРОДНО ОТВЛИЧАНЕ НА ДЕТЕ ОТ РОДИТЕЛ

Вероника Маринова, Марин Маринов

Mediation in international child abduction disputes: The present paper examines mediation, as it is regulated by Bulgarian law, as a possible means of resolving the conflict that is the cross-border abduction of a child and the degree of protection it can provide to the legitimate rights and interests of the child and the affected parent. For that it gives a brief explanation of the characteristics of the issue and how the features of this particular alternative dispute resolution procedure assist reaching an agreement.

Key words: child, Hague Convention, law, mediation, relocation, rights, wrongful removal, wrongful retention.

ВЪВЕДЕНИЕ

Повишаването на мобилността на хората, което се дължи на техническия напредък на средствата за придвижване и въвеждането на облекчен режим за преминаване на границите има неоспорими преимущества за развитието на множество сфери на човешката дейност. То обаче става и причина за възникването на някои проблеми. Един такъв са случаите, в които един от родителите на дете решава да се премести в държава различна от тази, в която се е установил трайно и променя местоживеенето и на детето си без да е изгълнил необходимите по закон изисквания за последното. Това явление е познато като международно отвлечане на деца от един от родителите им и значението му все повече нараства. Според статистики броят на такива отвлечения само в държави от Европейския съюз достига 75 000 годишно т.е. средно около двеста се случват всеки ден.

Настоящата разработка разглежда медиацията, така както е уредена в българското законодателство, като възможно средство за решение на конфликта, който представлява презграничното отвлечане на дете и степента на защита, която може да предостави на законните права и интереси на детето и на потърпевшия родител.

1. Същност на проблема

Международното отвлечане на деца от родител се определя като незаконното прехвърляне или задържане на детето в държава различна от тази на обичайното му местопребиваване, в нарушение на правата за упражняване на родителските права и поточно право да определят местообитаването на детето. В така даденото определение, основаващо се на законовата уредбата и преобладаващото разбиране в правната доктрина, се забелязват няколко основни характеристики на явлението.

1.1. Субекти

Първо, т.нар. „отвлечане“ се извършва от специфичен кръг субекти – лице, институция или друг орган, на който е предоставено съвместно или поотделно правото

на упражняване на родителски права или притежава право на лични отношения с детето. Следователно такъв може да бъде не само един от биологичните родители, но и друго физическо или дори юридическо лице (държавен орган). Поради същността на правото на лични отношения, а именно това, че „включва правото да се отведе детето за определен период от време на място, различно от мястото на неговото обичайно местопребиваване“ [3] и носител на такова може да извърши разглежданото действие. От друга страна, активно легитимирани да искат връщането на детето са лица, чиито права се нарушават с промяната на местоживеенето на детето, защото същите от своя страна притежават родителски права. Не е от значение дали нарушените права произтичат от закон, съдебно или административно решение или от споразумение между страните. Правен интерес имат и лицата, на които се нахвърнява правото на лични отношения с детето. Изключение от това правило може да има ако лицето подало молбата за връщане не упражнявало ефективно родителските права по време на прехвърлянето или задържането или е дало своето съгласие, или впоследствие е приело прехвърлянето или задържането. [3]

1.2. Промяна на обичайното местопребиваване на детето

Не може да бъде налице презгранично отвлечение ако не е променено обичайното местопребиваване на детето. За такова се счита държавата, в която детето живее трайно. В някои държави е изрично определен минимално необходим срок, който трябва да измине, за да се счита едно местоживеене за обичайно и трайно (напр. в Германия този срок е шест месеца). В други държави дали е налице условието за уседналост да се определя с оглед на конкретния случай. В основния международен нормативен акт уреждащ правата и процедурите при международно отвлечение на дете от родител (Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца) откриваме едногодишен срок, след изтичането на който връщането на детето вече може да се извърши по-скоро по изключение и в случай, че детето не се е приспособило успешно към новата среда. Следователно с изтичането на една година се приема, че има основания новото местопребиваване да се счете за обичайно.

За определянето на едно преместване на дете в друга държава не е от значение дали някой от родителите, и двамата или детето притежава гражданство в държавата, в която е отведено, а единствено дали е държавата на обичайното му и трайно пребиваване.

1.3. Неправомерност

Международното отвлечение от родител може да се извърши чрез прехвърляне или задържане на детето в друга държава. В първия случай детето се извежда незаконно извън страната без надлежно съгласие на другия родител. При задържането дете, което е било изведено извън страната със съгласието на другия родител, но не бива върнато в тази по местоживеенето си в необходимия срок (законен или уговорен между страните).

2. Основни нормативни актове

Нормативна уредба на международно ниво на разглежданата хипотеза се съдържа в Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца. Подписана е на 25.10.1980г. и е ратифицирана в 77 държави. В България е ратифицирана със закон, който влиза в сила от 1.08.2003 г. Конвенцията определя случаите, които се третират като международно отвлечение на дете от родител както

и съответния държавен орган, който прилага предвидените в нея мерки и процедури. Основна цел на конвенцията е да бъдат защитени във възможно най-голяма степен интересите на детето.

По правило се приема, че най-желателната мярка е възможно най-бързо връщане на детето в мястото на трайното му пребиваване. С оглед на особеностите на всеки отделен случай е възможно по изключение това да не е подходящо действие. В чл. 13 от Хагската конвенция са посочени основания органът, изпълняващ задълженията на страната по конвенцията, да не разпорежи връщането на детето. Изброените обстоятелства противоречат на интересите на детето. Така например точка „б“ от същата разпоредба посочва като такова обстоятелство съществуването на сериозна опасност детето да се изложи на заплахата от психическо или физическо увреждане ако бъде върнато. Други възможни причини централният орган да не се произнесе с решение за връщане на детето са междуременно решаване на конфликта между страните (доброволно връщане или даване на съгласие за прехвърлянето), противопоставяне на връщането от самото дете, ако „е достигнало възраст и степен на зрялост, при които е уместно да се вземе под внимание неговото мнение“ [3] и др.

Проблем свързан с прилагането на конвенцията представлява фактът, че обвързани с нея са само държавите, които са я подписали. При реципирането ѝ в собственото право на същите се забелязват значителни различия между процедурите, които всяка една страна е предвидила и може да бъде обсъдено кои от тях са най-целесъобразни.

В българското законодателство съществуват норми в същия смисъл, както в сега действащия, така и в предходния Семейен кодекс, които предвиждат връщане на детето по местоживеенето му дори при неправомерна промяна на местоживеенето на дете на територията на страната.[2] По смисъла на същия закон точното му местопребиване (в тази или друга държава) следва да се определи по общо съгласие на родителите. Ако двамата не постигнат такова и с оглед необходимостта да бъде определено, съдът определя местоживеенето на детето и необходимата промяна в личните отношения с другия родител.[7]

Преди обаче да се произнесе с решение по този въпрос законът задължава съда да информира, насърчи и насочи страните по спора да положат усилия за постигане на споразумение чрез процедура по медиация.

3. Медиацията - възможно решение

В България медиацията все още не е често използвано средство за решаване на спорове. През 2016г. по официални данни към Центъра за спогодби и медиация при Софийски районен и Софийски градски съд е даден ход на едва 83 процедури по семейни спорове.

Участието на трето неутрално лице подпомага решаването на спора като създава предпоставки страните да обсъдят спорните въпроси. Медиаторът улеснява общуването и спомага различия в културата и комуникацията на родителите да бъдат осъзнати и преодолени, както и да се премахне емоционалното напрежение като пречка за постигане на съгласие. Разглежданата процедура дава възможност и детето да участва активно в разглеждането на конфликта и да представи мнението си по начин съобразен с възрастта му. Едно от най-големите предимства на медиацията е, че отговаря на изискването да се проведе бърза процедура, с която да се реши въпроса

по връщането на детето. Също така освен, че провеждането на медиацията е напълно съобразено със страните няма пречка с помощта на подходящи технически средства тя да се извършва дистанционно в реално време без да изисква присъствието на страните на едно и също място.

Друго характеристика на процедурата, която я превръща в подходящо средство за справяне с такива конфликти е, че представлява начин страните да обсъждат и да се договарят по въпроси, които не могат да бъдат разгледани и решени в един формален процес с конкретен предмет. Подобно на съдебния процес биват определени спорните от безспорните факти и обстоятелства, но докато в съда от страните зависи единствено да изложат доказателствата и аргументите си и да очакват решение от трета страна, при медиация се разглеждат, обсъждат и изясняват възможни решения докато не се открие такова, което е взаимноизгодно. Известно е, че с по-активното участие на лицата в процеса на взимането на решение се увеличава вероятността същите да се придържат към сключеното споразумение.

Особености на процедурата при международното отвлечение на дете е, че поради характера на решаваните въпроси, попада в една от хипотезите, които са изключение от принципа за поверителност на процедурата и по-точно, че медиаторът може да бъде разпитван като свидетел за обстоятелства, които са му доверени от участниците и имат значение за решаването на спора ако това е от значение да се осигури закрилата на интересите на деца или да се предотврати посегателство над физическата или психическата им неприкосновеност.[1]

Възможно е сключеното споразумение да се обяви в съда и да придобие силата на съдебна спогодба, при което се осъществява съдебен контрол над направените договорки и може да се оцени дали споразумението не противоречи на интереса на детето и са съобразени с правото и добрите нрави.

.....

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемът за международното отвлечение на деца от родител възниква най-често поради неразрешен спор между родителите по въпросите за местоживеенето на детето и личните му отношения с другия родител или други лични конфликти между родителите. При извършването на едно по-задълбочено изследване в някои случаи зад извършването на направомерните действия стои обосновано решение, което защитава интересите на отведеното дете. Ето защо при решаването на тези спорове не се постановява направо връщане на детето, а се извършва цялостна проверка на фактите и обстоятелствата довели до извеждането или задържането на детето. Цели се решаване на споровете по упражняване на правата на родителите, като следва решението да се съобразява с принципа за всеоткронна защита на детето и е необходимо да бъдат съвместени правото на детето да поддържа лични отношения с двамата си родители и други близки членове на своето семейство и правото на свободно придвижване на родителите му. Това се извършва с оглед конкретните особености на случая. Международните спогодби, а и законодателствата на все повече държави, насърчават извънсъдебното уреждане на подобни спорове с оглед на предимствата, които предоставят неформалните процедури на преговори между страните. Медиацията като

такава процедура позволява решаването на спора да се извърши от лицата най-добре запознати с конкретния спор, а именно самите страни и то по начин, който спомага за подобряване на комуникацията между тях и благоприятства бъдещите им отношения. Ако бъде проведена на ранен етап от семейноправен спор дори е възможно медиацията да предотврати отвлечане на дете.

.....

Използвана литература:

- [1] Закон за медиацията. Обнародван в ДВ, бр.110 от 17 Декември 2004г.
 - [2] Семейн кодекс. Обн. в ДВ, бр.47 от 23 Юни 2009г. В сила от 01.10.2009 г.
 - [3] Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. Ратифицирана със закон, приет от 39-то НС на 21.02.2003 г. - ДВ, бр. 20 от 4.03.2003 г. Издадена от Министерството на правосъдието. Обнародван в ДВ, бр. 82 от 16.09.2003 г., в сила от 1.08.2003 г.
 - [4] Решение №7523/09.06.2009г. по адм. д. №12500/2008г., V о. на ВАС
 - [5] Решение от 16.05.2009г. по гр.д. №Е 3217/2009г.,г.о., IX състав на СГС
 - [6] Матеева, Ек., Семейно право на Република България, изд. на ВСУ „Черноризец Храбър“, София, 2010.
 - [7] Цанкова, Ц. и колектив, Семейн кодекс. Коментар, ИК „Труд и право“, София, 2015.
 - [8] Sleppy, D., Alternative dispute resolution. Practical mediation tips. Georgia, 2014
 - [9] www.elearn-childabduction.eu
-

За контакти:

Вероника Маринова, Специалност “Право”, Университет за национално и световно стопанство, e-mail: v.marinova13@gmail.com

Марин Маринов, Катедра „Компютърни системи и технологии“, Технически университет - София, e-mail: clrb35@abv.bg

Докладът е рецензиран от доц. Е. Коларов

Платформа за защита на детето

Разработен е сайт,предназначен за деца,
пострадали от насилие, съдържащ
информация относно:

- ✓ правото за подаване на сигнали
- ✓ кога да се подават сигнали
(при какви обстоятелства)
- ✓ видове насилие
- ✓ защита от насилие
- ✓ препратки към други сайтове,където
може директно да се подават сигнали

Пламена Петрова | Лили Борисова |
Студентска конференция - Права на детето

Какво представлява насилието

"Насилие над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в училищна, семейна и социална среда."

правилник за прилагане за закона за закрила на детето

Видове насилие:

Физическо насилие

Физическото насилие се определя като всяко неслучайно физическо посегателство над дете от родител или друг възрастен. В тази категория попадат например (но не само) удряне, ритане, щипане, болезнено раздрусване, изгаряне, хапане, душене, даване и други посегателства над детето, които причиняват болка, оставят следа, синина, охлузвания по кожата, фрактури или предизвикват страх у детето. В групата на физическото насилие попадат крайните форми на родителски контрол и използването на физическа сила с цел „дисциплиниране“ на детето. Това включва използването на физическа сила, която има за цел да предизвика болка и дискомфорт у детето. Най-често използваните форми на физическо насилие с цел дисциплиниране на детето са шамаросване, пердашане, пляскане, шляпване и други – било то с ръка или с предмети. Физическото насилие включва също преднамерено даване на детето на отровни вещества, неподходящи лекарства или алкохол. Възможно е да е налице използването на ненужна сила при хранене, сменяне на пелени или дрехи. Вредите от физическото насилие може да не са причинени умишлено и/или да са следствие на прилагане на свърх строги мерки за дисциплина или физически наказания.

Видове насилие:

Психическо и емоционално насилие:

Психическо и емоционално насилие, тормоз/малтретиране се квалифицира като системно критикуване, засрамване, унижаване, порицаване, заплахи, подигравки, предизвикване на страх и безпокойство у детето, постоянно недоволство от неговото поведение, както и неспособност за подигуряването на грижа за детето, която да е адекватна за неговите нужди от гледна точка на възраст и индивидуални характеристики. В групата на емоционалното насилие се включват и случайте, когато родителите или хората, които отглеждат детето, не са в състояние да предоставят подкрепяща и развиваща среда, или нагласите към детето са такива, че възпрепятстват неговите способности да развие пълният си потенциал. По смисъла на българското законодателство и на международните стандарти децата, които са свидетели на домашно насилие, са жертва на психически и емоционален тормоз.

Сексуално насилие/посегателство:

Сексуално насилие/посегателство е въвлечането на дете в сексуални действия, които то не разбира напълно и за които няма капацитет да даде съгласието си да участва, поради когнитивната си незрялост и млада възраст. Сексуално насилие е и всяко действие, което включва участието на дете под 14 години и има сексуален характер. Всяко разголване на детето, опипване/галене на дете в интимните за него зони, подканване на детето да опиива възрастен или друго дете в тези зони, игра с половите органи, целуване на детето по сексуален начин, използването на неуместен език, който има сексуална конотация или подтиква детето към сексуални действия, склоняване на детето към игри със сексуален характер или имитирането на сексуален акт, или въвлечането на дете в създаването на порнографски материали или пък снабдяването на детето с такива, се категоризира като сексуално насилие. Сексуалната експлоатация на деца с цел облагодетелстване представлява сексуално насилие на възрастен върху дете, съпроводено от плащане в брой или по друг начин на детето или на трето лице. Сексуалната експлоатация и малтретирането на деца обхващат редица престъпления като сексуални отношения с деца под/чрез принуда, детска проституция, детска порнография. Детските бракове също се квалифицират като сексуално насилие поради факта, че по дефиниция поне един от брачните партньори все още не е достигнал физическа, интелектуална и емоционална зрялост и следователно не е имал възможност да изрази пълно и ясно съгласие за сключване на брак.

Видове насилие:

Неглижиране:

Неглижиране е всяко действие или бездействие, което лишава детето от адекватно посрещане на неговите основни нужди от здравна грижа, образование, емоционална стимулация, адекватно за детската възраст хранене, подsigуряване на детето на дом и условия за живеене, които не застрашават неговото здраве, живот и развитие. Липсата на адекватна родителска грижа и надзор над детето също е съпроводено с небрежност и може да бъде категоризирано като неглижиране. Според Световната здравна организация има четири типа неглижиране: физическо, образователно, здравно и емоционално.

Тормоз(булинг) и кибертормоз

Тормозът (булинг) и кибертормозът представлява посегателство, който се извършва чрез интернет и други комуникационни технологии. Използват се СМС-и, обаждания, електронна поща, чат съобщения, друг вид комуникация и/или клипове, които засягат достойнството на жертвата на тормоз и са изключително травматизиращи, защото запечатват и популяризират акта на насилие.

Трафик и експлоатация на детски труд

Трафикът и експлоатацията на детски труд в по-голямата си част е организирана престъпна дейност, чиято цел е печалба чрез сексуална и/или трудова злоупотреба, както и чрез подтикване към просия, кражби и други противоправни деяния, които вредят на живота, здравето и достойнството на децата и са грубо нарушение на техните основни човешки права.

Органи за закрила на детето:

Държавна агенция за закрила на детето:

Държавна агенция за закрила на детето - в нея работят екипи от различни специалисти - психолози, педагози, лекари, юристи, които разработват програми за решаване проблемите на всички деца и които се грижат за защитата на твоите права.

<http://sacp.government.bg/bg/>

Отдели за закрила на детето:

Отдели за закрила на детето - във всяка община има Дирекция "Социално подпомагане", към която има Отдел за закрила на детето. В този отдел работят социални работници само върху проблемите на децата, съвместно с други специалисти. Те могат да подпомогнат родителите и тези, които се грижат за теб по проблеми, свързани с твоето отглеждане, възпитание и обучение. Могат да те информират за твоите права и задължения. Могат да съдействат за подобряване на условията, в които живееш. Ако има конфликт или трудност в общуването между теб и родителите, могат да помогнат да го разрешите. Могат да те посъветват при избора на училище и професия или да ти помогнат да си намериш работа, ако си навършил 16 години.

Как могат да бъдат защитени твоите права?

Отделите за закрила на детето могат да ти окажат помощ и съдействие: Могат да подпомагат и консултират твоето семейство. Могат да съдействат за създаване на по-добри условия и отношения в семейната среда. Понякога, ако за теб е по-добре, може да живееш при роднини и близки, в семейство на приемни родители, да бъдеш осиновен или да живееш в дом, в който живеят и други деца.

Също така можеш да получиш специална закрила и когато имаш изявени способности и постижения в науката, изкуството или спорта. В случаите когато родителите ти са починали, не се знае нищо за тях или по някаква причина не могат да се грижат за теб, социалният работник може да ти съдейства да живееш при:

- близки и роднини,
- в приемно семейство,
- в дом за деца.

Подай сигнал

Сигнали за деца в риск или жертви на насилие може да се подават електронно или на следните телефонни номера в страната:

- Национална телефонна линия за деца: тел. 116 111 и на тел. 112
- Държавна агенция за закрила на детето: тел. + 359 2 9339011; факс + 359 2 9802415; email: stopech@sacp.government.bg
- Зона ЗаКрила София, покрива областта - 0876692280, телефона е 24/7
- Зона ЗаКрила Монтана, покрива областта - 0897011347, телефона е 24/7
- Зона ЗаКрила Шумен, покрива и областта - 0893361104, телефона е 24/7
- Телефон на горещата телефонна линия за пострадали от насилие + 359 2 9817686 - на цената на градски разговор или 0800 18676 - безплатен. Линията работи от 9 до 21.00 ч. Първият телефон на линията е достъпен и за хора извън страната.
- Национално централно бюро
- Интерпол: тел. + 359 2 9824351. Сигналите се подават в случай на престъпления от международен мащаб чрез Интернет и секс туризъм.
- Сигнал за кибертормоз може да се подаде тук.
- Сигнал за вредно и незаконно съдържание в българското интернет пространство може да подадете тук.
- Местни Районни полицейски управления
- Местни Отдели за закрила на детето (контакти за страната)
- Общо европейски номер за спешни обаждания 112

Източници и използвана литература

<http://sacp.government.bg>

<https://www.unicef.bg>

Докладът е рецензиран от доц. Д. Атанасова, д-р А. Матеева

ПРАВАТА НА ДЕТЕТО КАТО СВИДЕТЕЛ В НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Сениха Масуркова, Александра Нанова

Summary: For children special measures need to be taken to ensure that they can effectively participate in the proceedings and benefit from their fair trial rights to the same extent as other witnesses and victims. Fundamental principle is principle of the best interests of the child. Witnesses and victims who are children are recognised and treated with respect, dignity, professionalism, in a personal and non-discriminatory manner, whenever they are in contact with the competent authority acting in the framework of criminal proceedings. Should also facilitate the reintegration of children into society after they were confronted with the criminal justice system.

Keywords: rights, children, witness, victim, questioning, proof

Децата като най-рисковата част от обществото ни са личности, със свои права и потребности, нуждаещи се от по-голяма подкрепа и разбиране от всеки друг правен субект. Включването им в редица наказателноправни процедури, една от които е разпитът на дете свидетел, следва да бъде съобразено с тези специфични права и потребности, изхождайки от един от най-важните принципи при защита правата на децата – пълно зачитане на висшите им интереси. Този принцип е прокламиран в чл. 3, т.1 от Конвенцията на ООН за правата на детето, съгласно който „висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи.“ От това може да се направи извод, че при участието на детето като свидетел по наказателни дела трябва да му се осигури условия на пълно и своевременно информиране за правата му и целта на процедурата, съобразно неговата възраст и развитие; отнасяне към детето с уважение и зачитане на неговото достойнство; защита от дискриминация и гарантиране върховенството на закона, в т.ч. право на защита и представителство.

Трябва да се има предвид, че докато при останалите процедури правата на детето са поставени в основата на процесите по гражданското или административно право /тъй като те целят именно тяхното осигуряване и спазване/. В наказателния процес тежестта е поставена на друго място. В основата си последният се състои от процедури, които осигуряват събирането на доказателства за извършено престъпление и за обвиняване на конкретно лице в извършването му, и затова правата на участниците в този процес търпят известни ограничения. Счита се, че наказателният процес защитава в пълна степен обществения интерес да бъдат разкрити и наказани извършителите на най-тежките противообществени деяния. От всички процедури, при които детето може да е участник, наказателният процес е с най-сериозни изисквания. Затова е нужно тези изисквания да се познават, а не на последно място да се обясни с какви права разполага детето в наказателния процес, за да може то да се ползва от пълния им обем.

Когато децата са свидетели на престъпление, спрямо тях следва да се прилагат особени правила, както от процесуалноправна, така и от морална гледна точка. Органите в досъдебното производство, както и в съдебната фаза на наказателния процес трябва да подхождат с нужното внимание и разбиране към детето като се има предвид крехката му възраст и тежестта на престъплението. Преди всичко, то трябва да получи адекватна подкрепа, като му се разясни, че трябва да казва истината и не може да бъде наказано заради това. При проявено нежелание да дава показания, следва да се потърси помощ от специалист от областта на детската психология. Усилията на органите в съответната фаза на процеса трябва да са насочени не само към получаване на необходимата информация от детето, но и към максимално ограничаване на травмирането му от предприетите процесуалноправни действия. Получената информация, за да бъде годно доказателствено средство в наказателния процес трябва да е меродавна, надеждна и максимално пълна. Именно затова органът, който ръководи съответната фаза на наказателното производство назначава експертиза, когато съществува съмнение относно способността на свидетеля с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни показания за тях.

Възрастта на детето не може да бъде пречка за неговото равноправно участие в правораздавателния процес. Всяко дете трябва да се приема, като годен свидетел, субект на разпит. Показанията му не бива предварително да се смятат за ненадеждни, единствено заради възрастта му. Необходимо е обаче, възрастта и зрелостта на детето да позволяват даването на разбираеми и достоверни свидетелски показания.

Децата свидетели имат редица процесуални права, закрепени нормативно в НПК: да се конституират като страна, ако са пострадали; да откажат да дават показания - ако са налице основанията по чл. 121 НПК; да предявят претенции за обезщетение за нанесени имуществени и неимуществени вреди; да им бъде предявено разследването, да поискат налагане на забрана на обвиняемия за доближаването им по реда на чл. 67 НПК; възможност на разпита им да присъства родител.

Когато бъде призовано детето свидетел е длъжен да се яви пред съответният орган. Законът предвижда разпитът му да протече в присъствието на психолог или педагог. Техните задължения са свързани с подпомагане на правораздавателните органи със своите специални знания и подход в разпита, с оглед пълно и точно да се възпроизведат всички факти. На разпита може да присъства и родител на детето само ако разследващият прецени, че това няма да попречи на разпита. Децата до 14 г. възраст не носят наказателна отговорност, но тези между 14-18г. могат да бъдат наказани за лъжесвидетелстване, ако не дадат достоверни показания. Много е важно да се знае, че от момента, в който детето бъде призовано като свидетел, то може да поиска да се конституира като пострадал ако е същевременно и жертва на престъплението. Трябва да се подчертае, че съгласно промените в законодателството от 2009г., тези права възникват в наказателния процес само след изрично искане от негова страна.

Едно от най-съществените права на детето е правото му на защита и представителство. Детето не може самостоятелно да защитава правата си. Пред съда го представляват родителите му, неговият настойник или попечител. Това са хората, чрез които то участва в наказателното производство. Но когато интересите на детето и неговия родител, попечител или настойник са противоречиви (например, когато

то свидетелства именно срещу родител за извършено престъпление) по реда на чл. 101 му се назначава особен представител -адвокат. Той участва във всички действия, извършвани с детето и следи за спазване на правата му.

При участието на дете като свидетел в наказателния процес действията общия принцип за неразгласяване на материалите по разследването без разрешение на прокурора (чл. 198, ал.2). А когато има опасност при провеждане на съдебното заседание да се огласят факти от интимния живот на детето или може да бъдат нарушени нравствени норми, може да бъде поискано разглеждането на делото при закрити врати. Това ограничава присъствието на журналисти и трети лица на процеса. По този начин се защитава детето от негативно влияние на обществеността.

Разпитът на дете свидетел се провежда по правило в полицията, следствената служба, прокуратурата или съда. По изключение той може да се проведе на друго място. В съдебната фаза на процеса, при необходимост, съдебното заседание може да се проведе извън сградата на съда. Решението се взема по преценка на съда. Всичко това произтича от принципа за гарантиране на най-добрия интерес на детето.

В България действа принципа за непосредствеността по чл. 18 НПК, съгласно който органите на досъдебното производство и съда са длъжни да се запознаят лично с показанията на свидетелите. Следователно, детето следва да участва в процесуално – следствени действия веднъж във фазата на разследването по досъдебното производство и втори път в съдебната фаза на процеса. Няма предвидена възможност веднъж проведен по определени правила разпитът му да може да се ползва след това в процеса, без да се налага повторен разпит. Това противоречи на Хартата за правата на детето жертва/свидетел на престъпление, както и на други международноправни актове, ратифицирани от Република България, където страната ни се задължава да предвиди щадящи процедури при участието на деца, за да се избегне вторичното им травмиране. Това означава да се разпитват еднократно; да нямат пряк контакт с обвиняемия и защитника му; с тях да разговарят само специално подготвени специалисти; да се изготвя видеозапис от разпита на децата, който да се използва в производството, включително и в съда. За тези цели, от няколко години в България, се създават специални помещения, т. нар. „сини стаи,“ в които да се проведе разпита. Обстановката в тези стаи се доближава в най- голяма степен до домашния уют. Интериорът и мебелите е необходимо да бъдат внимателно подбрани. Препоръчителна е употребата на светли тонове. За премахване на шума от външната среда е нужна направата на звукоизолация на входната врата. Това се прави с цел да се създаде усещане за сигурност и условия за по – висока концентрация на детето по време на разпита. В зависимост от възрастта на детето е желателно мебелите в стаята да имат различна големина. Чрез това се създава усещане за сигурност в детето. Изборът на подходящо място за разпит на детето и в подходящо помещение е форма за защита на неговите интереси.

Друг съществен момент от разпита на детето е изборът на подходящо време за това. От една страна, е необходимо часът за разпит да бъде изцяло съобразен с дневния режим и занимания на детето. Избраният срок за разпит на дете свидетел от друга страна, пък трябва да бъде предшестван от сериозни усилия за събиране на максимален обем информация за разследването престъпление от други източници. Съгласно разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс, най-подходящ срок

за планиране на разпит на дете в процеса на процесуално-следствените действия е моментът, когато вече има обвиняем/и.

Важен е и процеса на времетраене на разпита. Продължителността му трябва да бъде съобразено с възможностите на детето предвид степента на неговото развитие.

Детето има право да бъде информирано. Органите, които провеждат разпита, трябва да му разяснят правата му на свидетел на достъпен за него език, като се вземат предвид възрастта и психо-физическото му развитие. В чл. 119 НПК е регламентирано правото на разпитваното дете да откаже да свидетелства, когато обвиняемото или подсъдимото лице е негов възходящ роднина по права линия. А обстоятелствата, по които детето не е длъжно да даде показания, са предвидени в чл. 121, ал. 1 НПК, а именно по въпроси, отговорите на които биха уличили него или негов близък в извършване на престъпление.

При разпита му трябва да се спазва и принципът на свободно изразяване на детето, което означава то да има възможност със собствени думи, начин и средства да даде своите показания, без да се подлагат на съмнение само по основание на неговата възраст.

Друг съществен принцип, който трябва да се спазва при разпита на дете е принципа за зачитане на достойнството му. Към детето, което е жертва или свидетел на престъпления, трябва да се полага грижа и деликатно отношение по време на правораздавателния процес. Нужно е да се вземе под внимание конкретната ситуация, в която се намира то и неговите непосредствени нужди, възраст, пол, увреждане и степен на зрялост при пълно зачитане на неговия физически, умствен и морален интегритет. Към него не бива да се проявява пренебрежение или да се показва предварителна нагласа, че казаното от него е без значение за изхода на делото.

Детето има право на лична неприкосновеност. Въпрос от първостепенно значение трябва да бъде защитата на личната неприкосновеност на детето, което е жертва или свидетел на престъпление. Информацията във връзка с участието на детето в правораздавателния процес трябва да бъде защитена. Трябва да се извършват действия с цел запазване на поверителността и ограничаване на разкриването на информация, която може да доведе до идентифицирането на дете жертва или свидетел в съдебния процес. Нужно е да се предпази детето от обществеността. Това може да се постигне, като не допуска присъствието на трети лица и медии в съдебната зала по време на свидетелстването на детето, когато националното законодателство разрешава това.

Всяко дете има право на защита от дискриминация. На детето, което е жертва или свидетел на престъпление, трябва да му бъде предоставен достъп до правораздавателен процес, който го защитава от дискриминация на основание раса, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален, етнически или социален произход, имуществено състояние, инвалидност, рождение или друг статус на детето или на неговите родители или законни настойници.

Детето има право на изслушване и на изказване на възгледи и отношение. Разпитващите органи трябва да положат нужните усилия, за да позволят на децата жертви или свидетели да изразят своите възгледи и отношение във връзка с участието им в процеса на правораздаване. Те трябва да уважават вижданията и отношението на детето и, ако не са съгласни с тях, да му обяснят причините за това.

Детето трябва да е в безопасност. В случай, че детето е в риск, за неговата безопасност следва да се вземат подходящи мерки, които изискват съответният риск да бъде доведен до знанието на отговорните органи и да бъде ограничен преди, по време и след приключването на правораздавателния процес. Органите провеждащи разпита с детето, са задължени да уведомят съответните власти, ако подозират, че на дете жертва или свидетел на престъпление е била нанесена, понася или има вероятност да понесе вреда. Разпитващите органи трябва да умеят да разпознават признаците и да предотвратяват заплахата, всяване на страх и причиняване на вреда на дете жертва или свидетел на престъпление. В случаите, когато детето жертва или свидетел има вероятност да е било подложено на това, е необходимо да се осигурят подходящи условия за гарантиране безопасността му.

С цел по-голяма защита правата на децата е необходимо е да бъдат направени промени в Наказателния кодекс, насочени към осъвременяване, зачитане на международните стандарти и правата и интересите на детето, както и развитие на възможностите на полицията, прокуратурата и съда. Промени е нужно да настъпят и в НПК, гарантиращи създаването на процедури за щадящо изслушване на деца. Необходимо е да се създадат основни институти за щадящо правосъдие, конкретно насочени към намаляване на излишното репресивно въздействие на процеса върху детето.

Използвана литература:

[1] Будзинска А., ПСАДП, „Как се провежда разпит на дете“, 2012 г.

[2] „Детето свидетел- Правни аспекти съгласно българското законодателство“, 2011г.

[3] European Union Agency for Fundamental Rights, Правосъдие, съобразено с интересите на детето — перспективи и опитът на работещите с деца“.

[4] Евлогиева А., „Разпит на малолетно дете в досъдебното и съдебното производство“, Теза, бр. 7, 2013 г.

[5] „Насоки относно правораздаването по въпроси, свързани с деца жертви или свидетели на престъпление“ ПСАДП, София, 2008 г.

[6] Стоянова Р, „За правото на децата да свидетелстват (правосъдие в полза на детето)“, Теза, бр. 4, 2012 г.

[7] Фондация „Партньори-България“, „Когато моето дете е свидетел“, 2007 г.

Контакти:

Александра Красимова Нанова, студент четвърти курс, специалност „Право“, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“;

Селиха Алиева Масуркова, студент четвърти курс, специалност „Право“, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“

Докладът е рецензиран от доц. д-р Е. Куманова, адв. А. Гитева

СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ЗАКРИЛА ПРАВАТА НА ДЕЦАТА – БЕЖАНЦИ

Арзу Муталиб Юмер

Summary: Every year, thousands of children, who are third-country citizens, arrive and seek protection in Europe. Some of these children seek protection in the Republic of Bulgaria, which, by virtue of its geographical situation, is one of the Member States of the European Union, which is an external border of the Union. Most of the children are accompanied by their parents, others are under the care of relatives, and there are also children who are not accompanied and have taken the dangerous journey by themselves. Wars, violence, abuses of human rights, poverty, trafficking or exploitation - these are just some of the reasons why children seek protection outside of their countries of origin. It is this protection of the children refugees that is guaranteed by the 1951 Geneva Convention relating to the Status of Refugees of the United Nations.

Миграцията е процес на движение през международна граница или в самата държава и обхваща всички видове движение на хората, независимо от причините за това. Много хора възприемат миграцията като предизвикателство или дори като заплаха. Тя е предизвикателство за механизмите на правата на човека, които се борят да гарантират пълноценното упражняване на правата на човека от всички, включително мигрантите, защото човешките права на мигрантите често се нарушават. Една от най-уязвимите групи в обществото е тази на бежанците. Всъщност, причината за огромните потоци бежанци, почти винаги е случай на извънредна ситуация, отнасяща се до войни, насилие, нарушаване на човешките права, бедност, трафик или експлоатация. Сред хората, участващи в миграционните процеси, има една особена категория – това са децата бежанци. Децата бежанци се намират под негативното влияние на процесите и явленията, свързани с втората фаза на миграционните процеси - придвижване от родната страна в посока към друга страна, което е свързано с преследване, бягство или престой в бежански лагер. „Ефективната закрила на тези деца предполага успешното им социално включване и задоволяване на техните образователни, възпитателни и социални потребности. В тази връзка особено значима е ролята на цялостната социална дейност, осъществявана от различни държавни и неправителствени институции и международната общност.“¹ Международната общност и Върховният Комисариат на ООН са разработили множество международни норми, политики и насоки за подобряване на закрилата на децата-бежанци.

Общият правен статус на детето се урежда от няколко законови разпоредби. Определението за дете гласи, че дете е всяко физическо лице до навършването на 18 години, съгласно дефиницията на член 2 от Закона за закрила на детето². До навършване на 14-годишна възраст, децата са малолетни и вместо тях и от тяхно име правни действия извършват техните законни представители - родители или настойници, съгласно разпоредбата на член 3 от Закона за лицата и семейството .

¹Uzun, Özlem- “Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu” , сmp: 27, İstanbul Barosu Dergisi, sayı 2016/1.

²Закон за закрила на детето- чл. 2 <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134925825>

От 14 години до навършване на 18-годишна възраст децата са непълнолетни и могат да извършват правни действия, макар и със съгласието на техните родители или попечители, но така също могат и сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите си нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд³.

Доколкото в закона не се прави разлика между децата с оглед на тяхното гражданство, следва че посочените законови разпоредби от Закона за закрила на детето и Закона за лицата и семейството се отнасят до всички деца, независимо от националността им (чуждо гражданство) или обичайното им местоживееие (за децата без гражданство), нито с оглед наличието или липсата на разрешение за пребиваване на територията на Република България⁴. Този подход на законодателя, пряко изтича от клаузата за равенство, провъзгласено в Конституцията на Република България. Оттук можем да стигнем до извода, че принципа за равенство по отношение на основните права на човека обхваща както законно пребиваващите, така и незаконно пребиваващите деца чужденци в Република България. Следователно, не само децата, търсеци или получили закрила, но и децата, които са получили окончателен отказ за предоставяне на международна закрила в Република България се ползват от защитата на националните и международни норми за закрила на детето. В този смисъл, общите принципи на закрила на детето и особено принципът за най-добрия интерес на детето са приложими в цялост и без изключение по отношение на децата, търсеци или получили международна закрила⁵. По отношение на тези деца-бежанци, извън общите принципи, законът урежда и един специален принцип за закрила на децата бежанци като въвежда в задължение към отговорния орган, да осъществява контрол и мерки за предпазване на малолетните или непълнолетните чужденци, търсеци закрила, от физическо или психическо насилие, жестоко, нечовешко или унизително отнасяне⁶.

Освен нормалната ситуация на деца, придружени от своите родители, при търсещите или получили закрила деца често е налице ситуация, при която децата се озовават на територията на определена страна, сами и непридружени от своите родители. Това положение е срещано почти изключително при деца бежанци и се обяснява с принудата, насилието или преследването в страната им на произход, които освен причина за бягството им много често стават причина и за разделянето на семействата и на децата от техните родители - преди или по време на бягството от страната на произход⁷.

Определението на непридружени деца, съгласно чл. 1 от Конвенцията за правата на детето е „деца, които са отделени от родителите си, така и от останалите роднини, и за тях не полага грижа възрастен, който по силата на закон или на обичай е отговорен за това“.

Наред с проблемите, свързани с възрастта и опасностите, които възникват от попадането им в общите миграционни потоци и трансграничния трафик на хора,

³Закон за лицата и семейството- чл. 3 и чл. 4.

⁴Български съвет за бежанци и мигранти „Насоки за застъпничество“, стр: 13, София 2014.

⁵Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde, Mülteci statüsünün belirlenmesinde uygulanacak ölçütler ve usuller hakkında elkitabı. – Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği.

⁶Закон за убежището и бежанците- член 25, алинея 3.

⁷Murat Saraçlı- “Uluslararası hukuktaki son gelişmeler çerçevesinde yerinden edilmiş kişilerin sorunu”- стр. 131. Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları BigBang Yayınları: 2 Baskı:1, Eylül 2012. http://www.libertedownload.com/Ornek/UHGS_A_OS.pdf

специално по отношение на децата- бежанци, липсата на родителска грижа и контрол създава завишен риск за тяхната сигурност и допълнителни трудности при реализацията на правата им. Трайна тенденция е, че от Сирия пристигат огромен брой бежанци, като броят на децата е значителен. В това число се включват и непридружените деца-бежанци, които са водени от свой близък. Статистиката показва, че най-често сами са децата от Афганистан и Пакистан. По данни на Държавната Агенция за бежанците, до месец март 2017 година броят на лицата, потърсили закрила е 80639, като статут на бежанец е предоставен на 12649 бежанци. Броят на децата- бежанци може да се изрази като 38% от посочените числа. В тази сложна ситуация е необходимо държавите, както и международната да се стремят в намирането на по- ефективни мерки по отношение на бежанците и по специално на децата- бежанци. Един от най- важните международни актове, регламентиращ статута и правата на бежанците е Женевската Конвенция за правата на бежанците от 1951 година. Женевската конвенция е фундаментален международноправен акт. Тя полага основните принципи, които служат за база на националните законодателства⁸. Конвенцията обобщава и доразвива съществуващите международни актове. Тя подсилва хармонизирането на националните законодателства с международното в областта на бежанския статут. Конвенцията е подкрепена от редица фундаментални принципи, най-вече за недискриминация, ненаказване и неотблъскване. Женевската Конвенция посочва минималното количество от права и привилегии, с които се ползват бежанците, а съответните държави имат правото да предвидят какъвто и да е по- благоприятен режим (чл. 5). Принципът, заложен в Конвенцията е, че освен ако не е предвиден по-благприятен режим в самата конвенция, бежанците се ползват с правата и привилегиите, предоставени „най-общо на чужденците“⁹.

Правата на децата- бежанци са гарантирани и от Конвенцията на ООН за правата на детето. Конвенцията на ООН за правата на детето от 1989 година включва зачитане правото на живот, здраве, образование, социалните и политическите права на децата бежанци. Могат да се включат и право на свобода и сигурност; право да се търси и получи убежище; свобода срещу изтезание, жестоко, нечовешко или унищително отношение или наказание; свобода срещу робство; свобода на мисълта, съвестта и религията; свобода срещу произволен арест и задържане; свобода срещу произволна намеса в личния живот, дома и семейството; свобода на мнение и на изразяване; право на участие в обществения културен живот.

По силата на Конвенцията на ООН за правата на детето, Конвенцията на ООН за бежанците от 1951 г. и Хартата на основните права на ЕС правото на образование на децата е гарантирано без оглед на техния правен статут. Това означава, че всички деца, които се намират на територията на определена държава, без значение дали са търсещи или получили закрила, имат право на равен достъп до образование. Освен, че образованието е основно право, то е и от изключително значение за възстановяването на децата, засегнати от конфликти, и е незаменим начин за интеграция на децата, които се намират извън държавата си по произход. Качественото образование намалява психологическото въздействие на преживяното, предоставя стабилност и структура в живота на децата и възстановява нормалното им ежедневие.

⁸Куманова, Е. „Правен режим на закрилата на деца, жертви на военни конфликти“ *Научни трудове на Русенския Университет*, 2015, том 54, серия 7

⁹*Çiğdem Altınışık, Mehmet Şahin YILDIRIM (2002), Mülteci Haklarının Korunması, Ankara, Ankara Barosu Yay., сmp.10;*

Малка част от лицата, търсещи закрила, разполагат с допълнителни финансови средства, за да се издържат. Именно от този факт произтича и регламентираното право на бежанците в Конвенцията от 1951 - правото на получаване на социални помощи. Бежанците имат право на социално подпомагане по реда и размера, определен за гражданите на съответната държава след извършване на оценка на тяхното здравословно състояние, семейно и материално положение.

Съобразно редица международноправни документи в много страни функционира мрежа от институции, които отговарят за интеграцията на чужденците към обществените условия в страната на пребиваване. Процесът на адаптацията и интеграцията на децата бежанци е свързан с реализиране на широк кръг от дейности, касаещи различни аспекти на политическата, социалната и социално-педагогическа работа¹⁰. Във връзка със социалната интеграция на децата бежанци съществуват различни трудности, произтичащи от: взаимодействието с културни, социални, икономически и други, свързани със заобикалящата среда, фактори (в по-ранния етап на установяване в приемащата страна това са преди всичко финансови проблеми, културен шок, прояви на расизъм, безработица, здравни проблеми); основни промени в структурата на семейството; различен или малък образователен опит¹¹.

В заключение можем да кажем, че законодателствата на отделните държави, както и на международната общност не са достатъчно развити по отношение на необходимата нормативна база за социалната интеграция на децата на бежанци, което възпрепятства създаването на реални условия за включването им в живота на местните общности. Актовете, които предвиждат правна регламентация и защита на статута на бежанците не отговарят на съвременните тенденции на развитие на институцията на правата на бежанците. Изпълнението на Конвенцията от 1951 г. и Протокола към нея от 1967 г., които остават основата на международната закрила на бежанците, трябва да бъде засилено. Закрилата на децата- бежанци ще се подобри и в резултат от присъединяването към и ефективното прилагане на регионални инструменти за закрила, както и възлови инструменти за правата на човека.

Надеждата е, че правното положение на децата- бежанци ще бъде тема на нови правни изследвания, които биха внесли поне минималното количество нужна светлина, която да осветли нелеката съдба на бежанеца, който наред с всички трудности, които трябва да преодолее, много често се оказва изгубен в напълно чужд за него правен лабиринт.

Използвана литература:

- [1] Uzun, Özlem- "Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu", İstanbul Barosu Dergisi, Şubat 2016/1.
- [2] Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde, Mülteci statüsünün belirlenmesinde uygulanacak ölçütler ve usuller hakkında elkitabı. – Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği.
- [3] Български съвет за бежанци и мигранти „Насоки за застъпничество“, София 2014 г.
- [4] Mirat Saraçlı- "Uluslararası hukuktaki son gelişmeler çerçevesinde yerinden edilmiş kişiler sorunu", Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları BigBang Yayınları: 2 Baskı:1, Eylül 2012.
- [5] Куманова, Е. „Правен режим на закрилата на деца, жертви на военни конфликти“ *Научни трудове на Русенския Университет*, 2015, том 54, серия 7.
- [6] Çiğdem Altınışık, Mehmet Şahin YILDIRIM (2002), Mülteci Haklarının Korunması, Ankara, Ankara Barosu Yay.
- [7] Uzun, Özlem "Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu", İstanbul, 2016.
- [8] Тодорова, А. „Извънучилищна възпитателна дейност с деца бежанци в България“, *София 2011*

Докладът е рецензиран от доц. д-р Е. Куманова, адв. А. Гитева

¹⁰Тодорова, А. „Извънучилищна възпитателна дейност с деца бежанци в България“, стр. 11 , *София 2011*.

¹¹Uzun, Özlem "Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu", İstanbul, 2016

ПРАВЕН РЕЖИМ НА ПРИЕМНАТА ГРИЖА В БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Димитрин Димитров

Summary: Every child needs care and help. This report will focus on the legal issues of foster care in Bulgaria. Also, it will be historically clarified how it has arisen in Bulgaria and globally. In order to make the report more comprehensive, we will discuss the essentials of the foster family, the legal framework of foster care in our country, as well as organizations dealing with these issues.

Key words: child, foster care, foster family, organizations.

Има хиляди деца по света, които са отхвърлени, нежелани и пренебрегнати. Всичко това впоследствие оставя тъмен отпечатък в тяхното съзнание, като това до известна степен предопределя тяхното бъдеще и развитие. Този проблем е много сериозен за всички нас. Института на осигуряването решава донякъде тези въпроси, но в последно време и особено в България силен прогрес търпи едно друго явление, чрез което се дава шанс на такива деца да получат стабилна опора и старт в живота – приемната грижа.

Приемната грижа води началото си от края на XIX век, като за точна година се смята 1853г. Първите държави, в които възниква са САЩ и Англия. Във Великобритания ключова роля има преподобният Йоан Армистед, който отделя деца, намиращи се в приют за хора с финансови затруднения в Чеспийър и се заема с тяхното настаняване в приемни семейства. Осъществяването на самата грижа от страна на приемните родители се е заплащала. В САЩ всичко се развива благодарение на Чарлз Лоринг Брейс. В резултат на неговата дейност от 1853г. до 1890г. се смята, че близо 120 000 деца са получили „нов живот“. Брейс е извеждал децата от улиците и се е заемал с настаняването им в семейства от всички щати на страната, като според него християнските семейства са били най-добрият начин за реализирането на тази идея. У нас приемната грижа представлява нов институт и се въвежда сравнително късно – през 2007г. Наименованието идва от буквалния превод от английски – foster care, което се превежда „изхранване на детето“.

В нашата страна основно нормативно значение при уреждането на приемната грижа има Закона за закрила на детето. Разпоредбата на чл. 34а гласи, че „приемната грижа е отглеждане и възпитание в семейна среда на дете, което е настанено в семейство на близки и роднини или в приемно семейство“. По своята същност приемната грижа е тип мярка на закрила, а също и алтернативна форма за отглеждане на деца – алтернатива на специализираните институции, където няма да получи шанс да разгърне изцяло възможностите си и да получи необходимото за това внимание. Чрез нея се дава възможност на децата, намиращи се в неблагоприятно положение, което най – често се изразява в липсата на родителски права да получат необходимата семейна среда, която да им даде тласък и основа за развитие. Приемната грижа се разглежда и като услуга за децата в риск, чрез която се осигурява за определен период от време подходяща семейна среда и системно полагане на необходими грижи за

детето. В много случаи приемната грижа има решаващо значение, тъй като играе ролята на опора и източник на доверие и топлина за непълнолетните. За да се помогне на дете в риск е нужно да има подаден сигнал към отдел „Закрила на детето”, като това може да направи всеки гражданин. След получаване на сигнала, социални работници осъществяват проверка за всеки конкретен случай. През периода на осъществяването ѝ, компетентните органи могат да набавят информация от всички институции, свързани по някакъв начин с въпросното дете. Когато се набави нужната информация и се изяснят нещата, се преминава към вземане на решение какви мерки са адекватни за прилагане. При решаването на проблема в тази връзка, мерките приоритетно се насочват към семейната среда – биологичното семейство – майка, татко, братя, сестри, след което идва ред на близки роднини – баба, дядо и др. Ако не се стигне до желан резултат, следващата стъпка е настаняване в приемно семейство.

Приемната грижа може да се срещне в две форми – доброволна или професионална. Общото между двата вида е, че първоначално се сключва граждански договор. Различията се установяват след това. При доброволната форма, договорът се сключва с утвърдено приемно семейство, което е преминало базово обучение. Това семейство получава месечна издръжка, а също и помощи под формата на еднократни добавки. В зависимост от навършените години, детето също получава месечна помощ. При професионалната приемна грижа, договорът се сключва с единия родител от приемното семейство, като е необходимо да е преминал базово обучение и допълнителна квалификация за възпитание и отглеждане на деца. Приемният родител, който упражнява професионална приемна грижа получава трудово възнаграждение и месечна издръжка, както и еднократни помощи с оглед нуждите на приетото дете, като всичко това се смята за трудов стаж.

Текстът на чл. 31 от ЗЗДет. дава дефиниция за приемно семейство, а именно – „приемно семейство са двама съпрузи или отделно лице, при което се настанява дете за отглеждане съгласно договор”. Както стана ясно, за да стане едно лице приемен родител, най – напред е нужно да сключи граждански договор с дирекция „Социално подпомагане”. Други изисквания, които имат първостепенно значение – да са преминали през първоначално специално обучение и да бъдат вписани в регистъра за приемни семейства. Самото обучение на кандидатите, желаещи да станат приемни родители се изразява в два етапа – базов и допълнителен, като двете обучения са в рамките на 60 часа и са утвърдени от Министерството на труда и социалната политика, както и Агенцията за социално подпомагане. Необходимо е да се спомене, че наред със задълженията на приемните родители по полагането на грижи и осигуряването на необходимите условия за децата, те трябва да гарантират осъществяването на контакти между децата и техните биологични родители, ако това е възможно. Приемните семейства могат да се специализират при отглеждането на определена група деца:

- 1) Малки деца, ненавършили 1 година;
- 2) Деца, които имат някакъв тип увреждане;
- 3) Деца, станали жертви на насилие, било то физическо или психическо и т.н.

При професионалните приемни семейства приоритетно се настаняват няколко групи деца – до 3 – годишна възраст, деца с увреждания, деца, жертви на трафик или насилие, деца, спрямо които е приложена мярка „полицейска закрила” – в частност след изтичане на нейния срок и деца в условията на заместваща приемна грижа.

Във връзка с настаняването на дете в приемно семейство са установени 4 варианта, които са регламентирани в чл. 3 на Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца:

- Краткосрочно настаняване
- Дългосрочно настаняване
- Спешно настаняване
- Заместваща грижа

Краткосрочното настаняване предполага едно сигурно и бъдещо връщане на детето, тоест осъществява се с цел подкрепа на родителите или полагащите грижа за детето и последваща негова реинтеграция, като всичко това е в срок не повече от една година.

Най – общо казано дългосрочното настаняване е обусловено от неуспех на краткосрочното – последното не е дало желаните резултати детето да бъде върнато в биологичното семейство или средата, в която е било преди краткосрочното настаняване. При този втори вид е важно да се отбележи, че детето не се изключва от регистъра за осиновяване и не се прекратява процеса по реинтеграция.

Спешното настаняване се налага при наличие на непосредствена заплаха, относима към живота и здравето на детето. Тук липсва период на опознаване и напасване между приемните родители и детето, като приемното семейство е утвърдено само по себе си и е показало възможност и готовност да приема дете веднага, предвид такива тежки обстоятелства. За да се предприемат мерки към осъществяване на това настаняване е необходимо да са изразени някои от следните хипотези:

- Детето да е изпаднало в бедствена ситуация;
- С предприета мярка „полицейска закрила“ след изтичането ѝ;
- Когато са жертви на насилие или трафик;
- До 3 – годишна възраст.

И на последно място – заместваща грижа. Тук, както при краткосрочното настаняване, детето се предава за кратък период от време, а е възможно и периодичното му предаване. Целта е подкрепа и подпомагане на полагащите грижи за детето – при полагащ се годишен отпуск на професионално приемно семейство, при което има настанено дете, подкрепа на семейства на близки и роднини, при които има настанени деца и др.

Относно кандидатстването и условията за това, нещата подробно са регламентирани в Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях, тоест тук е представена методиката и всички съпътстващи въпроси това. Както стана ясно още в началото преди да преминат към финализиране на процедурата по кандидатстване, извилите желание семейства преминават през обучение, регистриране и след това започват процедури по одобрение, срещи и работа с деца.

Има голям брой организации, борещи се и работещи в името на каузата приемна грижа. Една от тях е „УНИЦЕФ България“, която през месец април на 2010г. оглавява национална информационна кампания във връзка с приемната грижа под името „Всяко дете иска семейство“, която от своя страна се извършва в партньорство с Министерство на труда и социалната политика, Агенция за социално подпомагане и Държавна агенция за закрила на детето. Кампанията носи голям успех, запознавайки

обществото по – детайлно с въпросите, свързани с приемната грижа. Вследствие на кампанията се създават областни екипи в 9 области в страната, които продължават започнатото. Резултатите са впечатляващи – за периода от 2009 до 2012г. са проведени 738 срещи с над 9000 участника в областите, в които са създадени екипите за работа. Кандидатите за приемни родители са били 384, като 277 от тях са преминали през курса на обучение и са били одобрени за кандидати. Също така е бил даден шанс на немалък брой деца – 332 деца са били настанени в приемна грижа. Проектът приключва през 2012г.

През 2003г. се създава Национална мрежа за децата, а 3 години по – късно придобива статута на неправителствена организация в полза на обществото. Това е обединение на граждански организации и съмишленици, работещи с и за децата и семействата на територията на цялата страна. Основните принципи, които поддържат са в подкрепа на насърчаване, защита и спазване правата на децата.

Освен това у нас е учредена Национална асоциация за приемна грижа, която е българска неправителствена организация, създадена от приемни родители в страната. Членственият брой в нея варира от около 200 приемни родители. Организацията се обединява от идеята, че всяко уязвимо българско дете трябва да има сигурно и истинско детство. Има още десетки примери за обединения, организации и фондации, които работят в името на каузата за подобряване положението на децата в нашата страна.

Ползите от приемната грижа са огромни. Всяко едно дете е уникално, то може да промени света, пред него е бъдещето и всичко това е вследствие от детството, което изживее. Приемната грижа е най – близкият способ, който да замени ако изобщо може да се каже биологичното семейство, където се предполага, че е мястото на всеки един малчуган. Чрез приемното семейство се осигурява цялата топлина и опора, от които се нуждае всяко дете в първите години от живота си. Поради тази причина трябва да се търсят начини и да се осигуряват условия за развитието на приемната грижа – да има все повече приемни семейства, които да дават ценни съвети и посока за по – доброто бъдеще на децата, защото те са нашите потомци и хората, които ще градят и доразвиват родината ни.

Използвана литература:

[1] *Закон за закрила на детето*

[2] *Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях*

[3] *www.social.framar.bg*

[4] *www.unicef.bg*

[5] *www.priemidete.org*

[6] *www.priemime.bg*

[7] *www.nmd.bg*

Контакти:

Димитрин Панчев Димитров, Юридически факултет, РУ „Ангел Кънчев”, телефон: 0887196181, email: dimitrin1914@abv.bg

Докладът е рецензиран от доц. д-р Е. Куманова, д-р А. Матеева

SOS - ГРИЖА – ПРЕДИМСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Наталия Детелинова Бачийска

Настаняването на едно дете извън семейството му се налага, като мярка за закрила след изчерпване на всички възможности за закрила в семейството освен в случаите, когато се налага спешното му извеждане. Случаите в които, едно дете може да бъде настанено извън семейството са шест, съгласно ал.1 на чл. 25 от Закона за закрила на детето: на първо място трябва родителите да са починали, неизвестни, лишени от родителски права или родителските им права са ограничени; На второ място родителите, настойниците или попечителите без основателна причина трайно да не полагат грижи за детето; На трето място родителите, настойниците или попечителите се намират в трайна невъзможност да отглеждат детето; Четвъртата причина е, когато детето е жертва на насилие в семейството и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие; Следваща причина е в случаите по чл. 11 от Конвенцията от 1996 г. и последната е, когато родителите, настойниците или попечителите са се съгласили и отказват да прекратят участието му в предаване по смисъла на Закона за радиото и телевизията и с това се създава опасност за неговото физическо, психическо, нравствено и социално развитие.

Местата, където може да бъде настанено едно дете отговарящо на някои от условията на чл. 25 от Закона за закрила на са: в семейство на роднини или близки, настаняване за отглеждане в приемно семейство, социална услуга - резидентен тип или специализирана институция. Настаняването се извършва от съда, а до произнасянето му, дирекция “Социално подпомагане” по настоящия адрес на детето извършва временно настаняване по административен ред. Настаняването на детето се извършва със заповед на директора на дирекция “Социално подпомагане” по настоящия адрес на детето. В едномесечен срок от издаването на заповедта по ал. 1 дирекция “Социално подпомагане” прави искане до районния съд по настоящия адрес на детето, при спешни мерки или по настоящия адрес на родителите - във всички останали случаи. В случаите на настаняване в семейство на роднини или близки се взема съгласието на лицето, при което ще бъде настанено детето, и се проучва неговата годност. Съгласието на приемащото лице се изразява с декларация по образец. В голяма част от случаите тази опция за настаняване на детето в семейството на роднини или близки отпада, поради различни фактори като: липса на средства, незаинтересованост от тяхна страна, нежелание за полагане на грижи за изоставеното дете и пр. Това несъгласие да отглеждат детето също се удостоверява от тях с декларация.

В случаите на настаняване в приемно семейство, първо се извършва проверка относно годността на лицата, кандидатстващи за приемно семейство. След настаняване по административен ред се сключва договор между съответния доставчик на социална услуга “приемна грижа” по настоящия адрес на приемното семейство и самото приемно семейство. Легалната дефиниция на приемно семейство се намира в чл. 31, ал. 1 от Закона за закрила на детето. Съгласно нея: приемно семейство са

двама съпрузи или отделно лице, при което се настанява дете за отглеждане съгласно договор по чл. 27 от същия закон. Съпрузите или лицето от приемното семейство не са носители на родителските права и задължения. Утвърждаването на кандидатите за приемно семейство се извършва от Комисията по приемна грижа, която се създава към регионалната дирекция за социално подпомагане. Регионалната дирекция за социално подпомагане поддържа специален регистър на утвърдените приемни семейства.

Приемната грижа може да бъде доброволна или професионална. При професионалната приемна грижа се сключва граждански договор с единия родител от приемното семейство, преминало базово обучение и допълнителна квалификация за възпитание и отглеждане на деца. Професионалният приемен родител получава трудово възнаграждение и месечна издръжка, както и еднократни помощи за нуждите на настаненото дете. Приоритетно в професионално приемно семейство се настаняват: деца до 3-годишна възраст, деца с увреждания, деца - жертви на насилие или трафик, деца, спрямо които е приложена мярка "полицейска закрила" - след изтичането на срока ѝ и деца при условията на заместваща приемна грижа.

В чл. 3 от Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях са определени четири вида настаняване в приемно семейство: краткосрочно, дългосрочно, спешно и заместваща приемна грижа.

Краткосрочно настаняване на дете в приемно семейство се предприема за срок до една година с цел подкрепа на родителите/полагащите грижи за детето и последващата реинтеграция.

Дългосрочно настаняване на дете в приемно семейство се предприема в случаите, когато опитите да бъде предоставена сигурна семейна среда на детето са завършили с неуспех в рамките на краткосрочното. Дългосрочното настаняване в приемно семейство не изключва детето от регистъра за осиновяване и не прекратява работата по реинтеграция.

Спешно настаняване на дете в приемно семейство се предприема, когато съществува непосредствена заплаха за живота и здравето на детето, изпаднало в бедствена ситуация. Този тип настаняване се прилага, когато: е предприета мярка „полицейска закрила“ - след изтичането ѝ, когато детето е жертва на насилие и трафик, и когато детето е до 3-годишна възраст. При спешното настаняване липсва периода на напасване и опознаване между детето и приемното семейство или той е изключително кратък. Спешно настаняване се предприема в утвърдено приемно семейство, чиято оценка е показала наличие на капацитет и готовност да приемат веднага дете в дома си.

Заместваща приемна грижа се предоставя на дете за кратък период от време като може да се предоставя и периодично, с цел подкрепа на полагащите грижи за детето или подкрепа и подготовка на детето. Заместващата приемна грижа служи за осигуряване на отпуск на професионалното приемно семейство, при което има настанено дете, при заболяване на член на приемното семейство за времето на отпуск по болест, когато друг член на семейството не може да осигури адекватни грижи за детето и др.

Голяма част от случаите на настаняване на деца са в социална услуга - резидентен тип или специализирана институция. Социални услуги в общността от резидентен тип биват - център за настаняване от семеен тип за деца и младежи. Дефиницията на

терминът “специализирана институция”, е посочена в Допълнителните разпоредби на Закона за закрила на детето, а именно т. 10, която гласи, че: “Специализирани институции” са домове пансионен тип за отглеждане и възпитание на деца, в които те са трайно отделени от своята домашна среда. Специализираните институции предоставят комплекс от социални услуги за деца с увреждания и деца лишени от родителска грижа. Важна особеност е, че това е форма на грижа, в която децата са трайно отделени от своята семейна среда. С Правилник за организацията и дейността на домовете за деца се уреждат организацията и дейността на домовете за деца, лишени от родителска грижа. Домовете за деца, лишени от родителска грижа, са специализирани институции, които предоставят социални услуги по отглеждане и възпитание на деца. Те са за деца от 3 до 7 години включително и за деца от 7 до 18 години включително или до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст. Домовете се управляват от кмета на общината, на чиято територия се намират, който е и работодател на персонала в тях. Съгласно Чл. 21. (1) от ПОДДА в домовете за деца, лишени от родителска грижа, се създават следните групи: 1. за постоянна грижа - за деца с постоянен престой, за които липсват ресурси за отглеждане в семейната среда; 2. за седмична грижа - за деца с петдневен престой, при осигуряване на възможността детето да се отглежда и в семейна среда; 3. за дневен престой - за дневно пребиваване на детето, като то ношува в семейството си.

Родителите, настойниците или попечителите на децата, настанени в домовете за деца, лишени от родителска грижа, имат право да сътрудничат на възпитателите и на социалните работници, да посещават децата и да оказват съдействие за изпълнение на дейностите, определени в плана за грижи, да бъдат консултирани от дирекция “Социално подпомагане” и да получат подкрепа за връщане на детето в семейна среда. До тук изложените четири възможни варианта за настаняване на деца, лишени от родителска грижа не са единствените възможности. Следва да се изтъкне възможността деца лишени от родителска грижа да бъдат настанявани в SOS Детски селища. Смятам, че то е може би една от най-добрите перспективи за отглеждането, възпитанието и нормалното развитие на деца лишени от родителска грижа и семейна среда.

Сдружение SOS Детски селища България е регистрирано в Софийски градски съд като българско юридическо лице с нестопанска цел, действащо в обществена полза. То е редовен член е на международната организация за социално развитие „SOS Children’s Villages International“, обединяваща самостоятелни национални SOS асоциации в 132 страни по света. Сдружение SOS Детски селища България осигурява семеен тип грижа за деца от 0-18 години, отглеждани извън родното семейство. SOS детско селище дават възможност на деца, лишени от родителска грижа, да растат в семейство, в среда на любов, доверие и сигурност. В SOS детските селища се отглеждат деца, загубили родителска грижа, независимо от тяхната раса, пол, език, етнически и социален произход и религиозна принадлежност. SOS детското селище е общност, която обединява 12-13 семейни къщи. Във всяка семейна къща се отглеждат и възпитават 5-6 деца, момичета и момчета на различна възраст, много често родни братя и сестри, като за тях се грижат SOS родители. Децата посещават училищата и детските градини в съответното населено място и са интегрирани в естествената си детска среда и местната общност. В България са изградени две SOS детски селища: Първото е открито през 1993г. в гр. Трявна, като в селището живеят дванадесет SOS

семейства, като всяко обитава еднофамилна къща. Селището дава възможност за отглеждане и възпитание на 72 деца. Другото селище, разположено в с. Дрен е открито през 1995г., като то вече не съществува, а децата са преместени, заедно с приемните си семейства в градове, с цел по-добрата интеграция и социализация.

В SOS детските селища работят квалифицирани екипи от педагози, психолози и социални работници, които организират и подпомагат училищната и извънкласна дейност на малките обитатели, грижат се за емоционалната им стабилност и следят за осигуряване на грижа в най-добрия интерес на всяко дете. Създадена е среда за стимулиране и развитие на детското творчество и заложи – детски работилници за приложни изкуства, вокални групи за автентичен фолклор, детски хорове, музикални школи за свирене на различни инструменти, клубове по модерни и спортни танци, тренировки и състезания по футбол, баскетбол, лека атлетика, източни бойни изкуства, тенис на маса, шах и много други. SOS семействата живеят заедно, като формират подкрепяща селищна среда, в която децата се радват на пълноценно детство. Всяко дете постепенно поема активна роля в обществото чрез своето семейство, селище и общност.

След навършване на 14-годишна възраст, децата биват премествани в SOS младежките домове. Те са важно продължение на грижата в семейна среда, предоставена в SOS детското селище, тъй като осигуряват дом и грижа за младежи, израснали в SOS детското селище, както и на други непълнолетни млади хора в риск, помагайки им за завършване на образование и постигане на увереност в собствените си сили. Младежките домове са изградени към SOS детските селища и поемат юноши и девойки от 14-18г., които живеят заедно под грижите на екип от възпитатели. Те представляват семеен тип среда в обикновени жилищни сгради, в района на града. Младежите получават пълна подкрепа в процеса на планиране на бъдещето си и реализация на целите, които са си поставили. През почивните дни и ваканциите те се връщат в SOS семейството си и се радват на обичта на SOS родителите и SOS братята и сестрите си.

Мисията на това сдружение е да създаде семейства за нуждаещи се деца, като им помага да формират своето бъдеще. SOS - Детско селище работи за деца, които са осиротели, изоставени, или чиито семейства не са в състояние да се грижат за тях, давайки им възможността да изградят дълготрайни връзки в едно семейство.

Целта на SOS - Детско селище е развитие на детето в грижовна семейна среда. В частност се стреми да представя и опазва елемента на „грижа“ в семейната среда, така че всяко дете да има грижовен родител, който да направлява и подкрепя неговото развитие. Друг стремеж е да направи възможно оставането на братя и сестри заедно, освен ако това не е против техния най-добър интерес. В грижовната семейна среда, семейството създава „дом“, в който децата имат истинско чувство на сигурност и принадлежност.

Сдружение SOS Детски селища България е неправителствена организация, която осигурява директни услуги в областта на грижата, образованието и здравеопазването за деца в риск да загубят родителска грижа и тези, които са загубили родителска грижа..

Мечтата на всички децата, лишени от родителски грижи е за дом и семейство. Те искат, да обичат и да бъдат обичани. Мечтаят за хора, на които да разчитат както

в хубави, така и в лоши моменти. Копнеят за някой, който да вярва в тях, точно както всички останали деца. Именно чрез своята дейност сдружение SOS Детски селища дава възможност на децата да осъзнаят и изразят своите индивидуални способности, интереси и таланти. Осигурява им условия, чрез които да получат образование и умения, за да бъдат полезни членове на обществото, но най-важното е, че създава семейство, сигурност и дом за много деца, лишени от тази възможност.

Използвана литература:

1. Закон за закрила на детето - Обн. ДВ. бр.48 от 13 Юни 2000г., ...изм. и доп. ДВ. бр.8 от 29 Януари 2016г.
2. Конвенция за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване - Ратифицирана със закон, приет от XXXIX Народно събрание на 31 януари 2002 г. - ДВ, бр. 16 от 2002 г.
3. Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях - Приета с ПМС № 314 от 04.12.2006 г., Обн. ДВ. бр.100 от 12 Декември 2006г., изм. и доп. ДВ. бр.68 от 4 Септември 2012г.
4. Правилник за организацията и дейността на домовете за деца - Обн. ДВ. бр.31 от 13 Април 2007г.
5. www.sosbg.org
6. www.priemidete.org
7. www.unicef.bg
8. www.misp.government.bg

Контакти:

Наталия Детелинова Бачийска – тел.0988333739, e-mail - natalia0203@mail.bg

Докладът е рецензиран от доц. д-р Е. Куманова, д-р А. Матеева

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	
<i>Емануил Коларов</i>	3
Увод	
<i>Йоана Терзиева, Емануил Коларов</i>	4
Права на децата според възрастта	
<i>Данаил Желязков, Живка Военкинова</i>	6
Образование към права на детето в предучилищна възраст	
<i>Стела Попчева, Багряна Илиева</i>	11
Учиническо сомоуправление - гарант за правата на децата в училище	
<i>Александър Иванов</i>	16
Правата на децата при фактическото съпружеско съжителство	
<i>Гюлдан Сердарова Еркянова</i>	21
Медиацията при спорове по международно отвлечане на дете от родителя	
<i>Вероника Маринова, Марин Маринов</i>	27
Платформа за защита на детето	
<i>Пламена Петрова, Дили Борисова</i>	32
Правата на детето като свидетел в наказателното производство	
<i>Сениха Масуркова, Александра Нанова</i>	38
Съвременните предизвикателства при закрила правата на децата - бежанци	
<i>Арзу Муталиб Юмер</i>	43
Правен режим на приемната грижа в българското законодателство	
<i>Димитрин Димитров</i>	47
SOS-грижа - предимства и перспективи	
<i>Наталия Детелинова Бачийска</i>	51

СБОРНИК С ДОКЛАДИ, ПРЕДСТАВЕНИ НА ПЪРВА СТУДЕНТСКА НАУЧНО - ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ “ПРАВА НА ДЕТЕТО”

Фондация Право на детство е неправителствена организация, чиято главна цел е да постави в центъра на публичното внимание грижата за опазване на правата на децата, като част от защитата на човешките права.

Ние сме специалисти и доброволци с разнообразни професионални поприща и интереси, обединени от идеята да работим активно за:

- запознаване на децата, юношите и младите хора с техните основни права и начините за закрилата им;
- запознаване на родителите и специалистите, работещи с деца, със смисъла на закрилата на правата на децата и ролята им като възрастни в гарантирането на най-добрия интерес на детето и в осигуряването на условия за достоен живот, обучение и възпитание на всички деца в България;
- противодействие на практики, политики и законодателство, които нарушават правата на децата;
- утвърждаване на отношения в семействата и институциите, които зачитат достойнството и възгледите на децата и насърчават свободното и креативно участие на децата в живота на техните общности;
- развиване на модели за работа с децата, младите хора, професионалистите и активните граждани, които утвърждават култура на толерантност, недискриминация, зачитане на индивидуалността на децата и създаване на условия за тяхното информирано и доброволно включване при решаването на във всички въпроси, които ги засягат.

www.childhood.bg

Институт “Отворено общество” - София Фондация Микрофонд - София

Тази публикация е създадена по проект “Заедно за правата на детето”, осъществен с финансовата подкрепа на

Програмата за подкрепа на студентски иновации на Институт “Отворено общество” – София и Фондация Микрофонд - София. Съдържанието на публикацията е отговорност единствено на авторите и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното становище на Институт “Отворено общество” – София и на Фондация Микрофонд - София.

В партньорство с

Русенски университет
“Ангел Кънчев”

Клуб млад педагог/
социален педагог